

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»
Навчально-науковий інститут неперервної освіти
Кафедра публічного управління та адміністрування

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В.о.завідувача кафедри
Кожина Алла Василівна

“ ” 2024р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ “МАГІСТР”
спеціальності 281 “Публічне управління та адміністрування” освітньо-
професійної програми «Менеджмент в органах публічного управління»

Тема: “ОРГАНІЗАЦІЯ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАД ПІД ЧАС СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ”

Виконавець: студент групи М-281-23-1-МУ Горбенко Іван Валентинович

Керівник: д.держ.упр., професор Лелеченко Анжела Павлівна

Нормоконтролер: _____ Лелеченко А.П.

ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

Навчально-науковий інститут неперервної освіти
Кафедра публічного управління та адміністрування
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ:

В.о. завідувача кафедри

_____ Алла КОЖИНА

«_____» _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи (проєкту)

Горбенко Іван Валентинович

1. Тема кваліфікаційної роботи (проєкту): «ОРГАНІЗАЦІЯ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПІД ЧАС СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ» затверджена наказом ректора від 15.10.2024 року № 2241/ст.

2. Термін виконання роботи (проєкту): з 15.10.2024 р. по 25.11.2024 р.

3. Вихідні дані по роботі (проєкту):

- систематизувати теоретичні підходи до планування розвитку територіальних громад;

- здійснити аналіз законодавчого та методичного забезпечення планування розвитку територіальних громад;

- дослідити та проаналізувати сучасні виклики і загрози, з якими стикаються територіальні громади в процесі організації планування власного розвитку;

- надати пропозиції щодо визначення перспективних напрямів забезпечення планування сталого розвитку територіальних громад в Україні.

4. Зміст пояснювальної записки: Досліджено теоретичні засади та основи планування розвитку територіальних громад. Проаналізовано законодавче та методичне забезпечення планування розвитку територіальних громад. Визначено перспективи розвитку планування територіальних громад в Україні.

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу: 8 таблиць.

6. Календарний план-графік:

№ з/п	Графік виконання роботи	Строк виконання	Фактичне виконання
1.	Розроблення детального плану роботи	17.10.2024	17.10.2024
2.	Підготовка Розділу 1	27.10.2024	27.10.2024
3.	Підготовка Розділу 2	10.11.2024	10.11.2024
4.	Підготовка Розділу 3	18.11.2024	18.11.2024
5.	Підготовка Вступу, Висновків та Анотації	24.11.2024	24.11.2024
6.	Надання завершеної роботи науковому керівнику для перевірки	25.11.2024	25.11.2024

7. Дата видачі завдання: «15» жовтня 2024р.

Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту): _____ Горбенко І. В.
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання: _____ Лелеченко А. П.
(підпис здобувача вищої освіти) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Організація планування розвитку територіальних громад під час сучасних викликів і загроз»: 88 с., 4 табл., 78 літературних джерел.

Об'єкт дослідження: суспільні відносини, що виникають у процесі організації планування розвитку територіальних громад.

Мета роботи: обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесів організації планування розвитку територіальних громад в Україні.

Методи дослідження: інституціональний аналіз; бібліографічний аналіз; аналіз; синтез; узагальнення; компаративний аналіз; табличний метод.

Результати магістерської роботи рекомендується використовувати під час проведення наукових досліджень та в практичній діяльності фахівців з публічного управління та адміністрування.

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ, ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА, УПРАВЛІННЯ, ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ, ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	9
1.1 Основи планування розвитку територіальних громад	9
1.2 Законодавче регулювання процесів планування розвитку територіальних громад	17
1.3 Методичне забезпечення просторового планування розвитку територіальних громад	22
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ	29
2.1 Виклики геополітичного та економічного характеру у територіальному планування	
2.2 Територіальне планування в умовах подолання загроз екологічного та кліматичного характеру	41
2.3 Територіальне планування в Україні в контексті впливу соціальних та демографічних чинників	51
Висновки до розділу 2	58
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	60
3.1. Інноваційні методи залучення територіальних громад до процесів планування місцевого розвитку	60
3.2. Запровадження альтернативних підходів до організації планування розвитку територіальних громад	65
Висновки до розділу 3	75
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81

ВСТУП

Актуальність. Територіальне планування є важливим інструментом управління простором, який визначає стратегії розвитку територій з урахуванням соціальних, економічних, екологічних та культурних аспектів. В Україні спостерігаються серйозні зміни в політичній, економічній та соціальній сферах, зокрема внаслідок війни, економічних криз, зміни клімату, зростання населення та міграційних процесів. Ці виклики потребують нових підходів до планування розвитку територіальних громад, які забезпечуватимуть стійкість і адаптацію територій до змін.

Процес децентралізації, що розпочався в Україні, надає нові можливості для розвитку планування розвитку територіальних громад на місцевому рівні. Органи місцевого самоврядування отримують більше повноважень, і їхня здатність до ефективного управління територіями визначає якість життя населення. В умовах децентралізації важливо адаптувати підходи до планування, щоб врахувати специфіку та потреби місцевих громад.

Сучасні виклики також вимагають від України необхідності сталого розвитку. В умовах глобальних екологічних змін, включаючи зміни клімату, територіальне планування повинно враховувати принципи сталого розвитку, які передбачають збереження природних ресурсів, соціальну справедливість, економічну стабільність та екологічну безпеку.

Системне територіальне планування сприяє раціональному використанню ресурсів, запобігаючи їхньому виснаженню та збільшуючи економічну ефективність. Це є особливо актуальним для України, яка стикається з проблемами енергетичної залежності та екологічними викликами.

Крім того, сучасні підходи до планування розвитку територіальних громад вимагають залучення громадськості до процесу прийняття рішень. Це сприяє формуванню демократичних практик, підвищенню довіри населення до органів влади та забезпеченню відкритості в управлінні територіями.

Вивчення та впровадження кращих світових практик в територіальному плануванні може стати важливим елементом для розвитку України. Адаптація успішних стратегій до українських реалій дозволить підвищити ефективність управління територіями та реагування на сучасні виклики. Таким чином, тема "Територіальне планування в Україні під час сучасних викликів і загроз" є надзвичайно актуальною, оскільки вона охоплює важливі аспекти управління простором, які безпосередньо впливають на якість життя населення, економічний розвиток країни та забезпечення екологічної безпеки. Розробка і реалізація ефективних стратегій планування розвитку територіальних громад здатні значно покращити адаптацію України до сучасних викликів і загроз.

Дослідженню питань планування розвитку територіальних громад присвячено праці багатьох дослідників, серед яких: Васильєва О. І.; Васильєва Н. В.; Лелеченко А. П.; Пастух К.; Огородник О. С.; Романенко О. П.; Савицький В. В.; Слюсар О. Ю.; Федоренко В. М.; Цехмістрова Т. В., Мельник М. І.; Лещух І. В.; Сторонянська І. З.; Залуцький І. Р. та інші.

Мета – обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесів організації планування розвитку територіальних громад в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі організації планування розвитку територіальних громад.

Предмет дослідження – організація планування розвитку територіальних громад під час сучасних викликів і загроз в Україні.

Завдання:

- систематизувати теоретичні підходи до планування розвитку територіальних громад;
- здійснити аналіз законодавчого та методичного забезпечення планування розвитку територіальних громад;
- дослідити та проаналізувати сучасні виклики і загрози, з якими стикаються територіальні громади в процесі організації планування власного розвитку;

- надати пропозиції щодо визначення перспективних напрямів забезпечення сталого розвитку розвитку планування розвитку територіальних громад в Україні.

Методи дослідження: методи теоретичного узагальнення, порівняння та систематизації використано для вивчення теоретичних основ дослідження, розкриття змісту ключових понять, ідентифікації сутнісних характеристик планування та розвитку територіальних громад; абстрактно-логічний та прогностичний – для обґрунтування мети, завдань, висновків роботи та формулювання рекомендацій за темою дослідження; порівняльного аналізу та екстраполяції – з метою зіставлення зарубіжного досвіду формування механізмів планування розвитку територіальних громад; аналогії та структурного аналізу – з метою удосконалення механізмів планування розвитку територіальних громад під час сучасних викликів і загроз в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані теоретичні положення, висновки і практичні рекомендації можуть бути корисними фахівцям та науковцям, органами державної влади, місцевого самоврядування, представникам громадських організацій, які в галузі знань “Публічне управління та адміністрування”, вирішують комплексну проблему планування розвитку територіальних громад в Україні в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Структура кваліфікаційної роботи. зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 88 сторінок, із них 75 сторінок основного тексту. Робота включає 5 таблиць, 1 рисунок. Список використаних джерел налічує 78 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1 Основи планування розвитку територіальних громад

Територіальне планування є важливим інструментом управління просторовим розвитком населених пунктів та регіонів, спрямованим на досягнення гармонійного і сталого розвитку територій. Воно охоплює комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію використання території, розподіл ресурсів і забезпечення балансів між соціальними, економічними та екологічними інтересами. Системний підхід до планування розвитку територіальних громад передбачає врахування різноманітних факторів, які впливають на розвиток територій, серед яких важливими є природні умови, інфраструктурні можливості, соціально-економічні аспекти та культурні традиції.

Перш за все, слід зазначити, що територіальне планування в Україні регулюється законодавством, яке встановлює рамки та принципи його здійснення. Основними документами, які визначають порядок планування розвитку територіальних громад, є Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» та інші нормативні акти. Вони встановлюють, що основною метою планування розвитку територіальних громад є створення комфортних умов для життя людей, забезпечення їхніх потреб, а також раціональне використання природних ресурсів. Оскільки територіальне планування охоплює як міські, так і сільські території, особливу увагу потрібно приділити специфіці кожної з них.

Однією з ключових складових планування розвитку територіальних громад є просторовий аналіз, який дозволяє виявити проблеми та можливості розвитку території. Це передбачає збір та обробку інформації про існуючий стан території, зокрема про її природні ресурси, соціально-економічну ситуацію, інфраструктуру та демографічні характеристики. Просторовий аналіз також

включає моделювання різних сценаріїв розвитку, що дозволяє прогнозувати наслідки різних рішень та заходів.

На основі проведеного просторового аналізу формуються плани територіального розвитку, які є основою для прийняття управлінських рішень. Плани можуть бути стратегічними, тактичними або оперативними, залежно від термінів їх реалізації та рівня деталізації. Стратегічні плани визначають загальні цілі і напрями розвитку території на тривалу перспективу, тоді як тактичні та оперативні плани зосереджуються на конкретних заходах і проектах, які потрібно реалізувати в короткостроковій та середньостроковій перспективі.

Не менш важливим аспектом планування розвитку територіальних громад є участь громади у процесі прийняття рішень. Залучення громадян до обговорення планів та проектів дозволяє врахувати їхні інтереси та потреби, що в свою чергу сприяє підвищенню рівня довіри до органів влади та покращенню якості планування. В Україні існує практика проведення громадських слухань, які є важливим інструментом залучення населення до процесу планування. Однак, на жаль, в багатьох випадках ці слухання не є ефективними, що пов'язано з недостатньою поінформованістю населення про плани та їхній вплив на життя громади.

Важливим аспектом планування розвитку територіальних громад є врахування екологічних факторів. Сталий розвиток територій вимагає балансування між економічними інтересами та потребами охорони навколишнього середовища. Екологічні дослідження та оцінка впливу на навколишнє середовище стають невід'ємною частиною процесу планування розвитку територіальних громад. Це дозволяє виявити потенційні негативні наслідки реалізації планів та проектів і вжити заходів для їх запобігання.

Також слід зазначити, що територіальне планування є динамічним процесом, який потребує регулярного моніторингу та коригування. Зміна соціально-економічних умов, природних ресурсів та технологічних досягнень вимагає адаптації існуючих планів до нових реалій. Це передбачає постійний

діалог між різними рівнями влади, бізнесом та громадянськістю, що забезпечує інтегрований підхід до управління територіями.

Не менш важливою є роль інфраструктури в територіальному плануванні. Розвиток транспортної, комунікаційної та соціальної інфраструктури є основою для економічного зростання та покращення якості життя населення. Важливо забезпечити зручний доступ до соціальних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я, культура та спорт. У цьому контексті територіальне планування має на меті створення ефективних транспортних мереж, що забезпечують з'єднання між різними частинами території та сприяють розвитку бізнесу і туризму.

Окремої уваги заслуговує питання фінансування планування розвитку територіальних громад. Реалізація планів розвитку вимагає значних фінансових ресурсів, які часто є обмеженими. Тому важливо розробляти ефективні механізми фінансування, залучаючи як державні, так і приватні інвестиції. Співпраця з бізнесом, міжнародними організаціями та донорськими фондами може стати важливим джерелом фінансування проектів, що сприяють розвитку територій.

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що основи планування розвитку територіальних громад включають широкий спектр аспектів, що впливають на розвиток територій. Системний підхід до планування, залучення громади, врахування екологічних факторів, розвиток інфраструктури та ефективне фінансування є ключовими складовими успішного планування розвитку територіальних громад. У сучасних умовах, коли території стикаються з численними викликами, такими як зміна клімату, урбанізація та соціально-економічні трансформації, територіальне планування набуває особливої актуальності, оскільки воно є основою для забезпечення сталого розвитку та покращення якості життя населення.

З 1950 року світ стрімко змінюється. Міське населення зросло з 746 мільйонів у 1950 році (29,6% світового населення) до 2,85 мільярдів у 2000 році (46,6%) і досягло 3,96 мільярдів у 2015 році (54%). Очікується, що до 2030 року вона становитиме 5,06 мільярда (60% світового населення). У відповідь на цю трансформацію Міжнародні керівні принципи планування міст і територій

(Керівні принципи) покликані стати основою для вдосконалення глобальної політики, планів, проектів і процесів реалізації, що призведе до створення більш компактних, соціально інклюзивних, краще інтегрованих і пов'язаних між собою міст і територій, які сприятимуть сталому міському розвитку і будуть стійкими до зміни клімату. З 1950 року світ стрімко змінюється. Міське населення зросло з 746 мільйонів у 1950 році (29,6% світового населення) до 2,85 мільярдів у 2000 році (46,6%) і досягло 3,96 мільярдів у 2015 році (54%). Очікується, що до 2030 року вона становитиме 5,06 мільярда (60% світового населення). У відповідь на цю трансформацію Міжнародні керівні принципи планування міст і територій (Керівні принципи) покликані стати основою для вдосконалення глобальної політики, планів, проектів і процесів реалізації, що призведе до створення більш компактних, соціально інклюзивних, краще інтегрованих і пов'язаних між собою міст і територій, які сприятимуть сталому міському розвитку і будуть стійкими до зміни клімату.

Міське та територіальне планування має невід'ємну та фундаментальну економічну функцію. Це потужний інструмент для зміни форм і функцій міст і регіонів з метою забезпечення ендогенного економічного зростання, процвітання і зайнятості, одночасно задовольняючи потреби найбільш вразливих, маргіналізованих або недостатньо охоплених послугами груп населення.

Існують різні типи методів і практик міського та планування розвитку територіальних громад, які були випробувані в багатьох країнах: загальноміське стратегічне планування, генеральне планування, громадське планування, планування землекористування тощо. Усі вони мають на меті впливати на міські форми та функції і роблять це у різний спосіб; навіть нереалізовані плани впливають на реальний світ, наприклад, стаючи перешкодами на шляху до сталих змін. Спектр методів планування є широким і відображає еволюціонуючий континуум, в якому підходи «зверху-вниз» і «знизу-вгору» різною мірою поєднуються в кожному конкретному контексті.

Принципи:

(a) Міське та територіальне планування - це більше, ніж технічний інструмент, це інтегративний процес прийняття рішень за участю громадськості, який враховує конкуруючі інтереси і пов'язаний зі спільним баченням, загальною стратегією розвитку та національною, регіональною і місцевою політикою у сфері містобудування;

(b) Міське та територіальне планування є ключовим компонентом оновленої парадигми міського управління, яка сприяє місцевій демократії, участі та інклюзії, прозорості та підзвітності з метою забезпечення сталої урбанізації та просторової якості.

Національні уряди у співпраці з іншими сферами державного управління та відповідними партнерами повинні

(a) сформулювати національні рамки міської та територіальної політики, які сприятимуть стійким моделям урбанізації, включаючи належний рівень життя для нинішніх і майбутніх мешканців, економічне зростання та охорону навколишнього середовища, збалансовану систему міст та інших населених пунктів, а також чіткі земельні права та обов'язки для всіх громадян, включаючи гарантії землеволодіння для малозабезпечених, як основу для міського та планування розвитку територіальних громад на всіх рівнях. У свою чергу, міське та територіальне планування стане інструментом для втілення цієї політики в плани та дії, а також для забезпечення зворотного зв'язку для коригування політики;

(b) Розробити сприятливу правову та інституційну базу для міського та планування розвитку територіальних громад, що:

(i) Забезпечує врахування інструментів і циклів економічного планування та національної галузевої політики при підготовці міських і територіальних планів і, навпаки, належне відображення вирішальної економічної ролі міст і територій у національному плануванні;

(ii) Визнає різні регіональні, міські та місцеві ситуації, а також потребу в просторово узгоджених територіях і збалансованому регіональному розвитку;

(iii) Пов'язує та координує міські, столичні, регіональні та національні плани і забезпечує узгодженість між галузевими та просторовими рівнями втручання на основі принципу субсидіарності з відповідними механізмами для поєднання підходів «знизу вгору» та «зверху вниз»;

(iv) встановлює загальні правила та механізми для скоординованого міжмуніципального міського і планування розвитку територіальних громад та управління;

(v) Офіційно підтверджує партнерство та участь громадськості як ключові принципи політики, залучає громадськість (як жінок, так і чоловіків), організації громадянського суспільства та представників приватного сектору до містобудівної діяльності, гарантує, що планувальники відіграють активну та допоміжну роль у впровадженні цих принципів, а також створює широкі консультативні механізми та форуми для сприяння політичному діалогу з питань міського розвитку;

(vi) Сприяє регулюванню ринків землі та нерухомості, а також захисту антропогенного та природного середовища;

(vii) Дозволяє розробляти нову нормативно-правову базу для сприяння ітеративному та інтерактивному впровадженню та перегляду міських і територіальних планів;

(viii) Забезпечує рівні умови для всіх зацікавлених сторін з метою сприяння інвестиціям та прозорості, поваги до верховенства права та зниження рівня корупції;

(c) Визначати, впроваджувати та контролювати політику децентралізації та субсидіарності, а також посилювати роль, відповідальність, спроможність до планування та ресурси місцевих органів влади відповідно до міжнародних керівних принципів децентралізації та зміцнення місцевих органів влади;

(d) Сприяти розвитку механізмів міжмуніципального співробітництва та чітко сформульованих багаторівневих систем управління, а також підтримувати створення міжмуніципальних і столичних інституцій з відповідною нормативно-правовою базою та фінансовими стимулами для забезпечення планування та

управління міським господарством у належному масштабі та фінансування відповідних проектів;

(e) Подати на розгляд парламентів законопроекти, які визначають, що плани повинні готуватися, затверджуватися та оновлюватися під керівництвом місцевих органів влади та узгоджуватися з політикою, розробленою в інших сферах управління, у разі необхідності, до того, як вони стануть юридично обов'язковими документами;

(f) Зміцнювати та розширювати повноваження місцевих органів влади для забезпечення впровадження та функціональної ефективності правил і положень планування;

(g) Співпрацювати з асоціаціями та мережами професійних планувальників, науково-дослідними інститутами та громадянським суспільством для створення обсерваторії підходів, моделей і практик міського планування (або інших подібних механізмів), яка могла б документувати, оцінювати та узагальнювати досвід країн, проводити тематичні дослідження та обмінюватися ними, робити інформацію доступною для широкої громадськості та надавати допомогу місцевим органам влади на їх запит.

Місцеві органи влади, у співпраці з іншими сферами управління та відповідними партнерами, повинні

(a) Здійснювати політичне керівництво розробкою міських і територіальних планів, забезпечуючи взаємозв'язок і координацію з галузевими планами та іншими просторовими планами, а також з сусідніми територіями, з метою планування та управління містами у відповідному масштабі;

(b) Затверджувати, постійно переглядати та оновлювати (наприклад, кожні 5 або 10 років) міські та територіальні плани, що знаходяться під їхньою юрисдикцією;

(c) Інтегрувати процеси надання послуг з плануванням та брати участь у міжмуніципальному та багаторівневому співробітництві з метою розвитку та фінансування житла, інфраструктури та послуг;

(d) Об'єднати міське планування та управління містом з метою забезпечення зв'язку між попереднім плануванням та подальшою реалізацією, а також забезпечення узгодженості між довгостроковими цілями та програмами і короткостроковими управлінськими заходами та галузевими проектами;

(e) Здійснювати ефективний нагляд за фахівцями та приватними компаніями, з якими укладено контракти на підготовку міського та планування розвитку територіальних громад, з метою забезпечення відповідності планів місцевому політичному баченню, національній політиці та міжнародним принципам;

(f) Забезпечення виконання та функціональної ефективності містобудівного законодавства, а також вжиття заходів для запобігання незаконним забудовам, приділяючи особливу увагу територіям, що перебувають у зоні ризику та мають історичну, екологічну чи сільськогосподарську цінність;

(g) Створити багатосторонні механізми моніторингу, оцінки та підзвітності для прозорості оцінки виконання планів, а також для забезпечення зворотного зв'язку та інформації про відповідні коригувальні дії, що охоплюють як короткострокові, так і довгострокові проекти та програми;

(h) Обмінюватися досвідом міського та планування розвитку територіальних громад, брати участь у співпраці між містами для сприяння політичному діалогу та розвитку потенціалу, а також залучати асоціації органів місцевого самоврядування до політики та планування на національному та місцевому рівнях;

(i) сприяти ефективному та справедливому залученню міських зацікавлених сторін, зокрема громад, організацій громадянського суспільства та приватного сектору, до підготовки та реалізації міського та планування розвитку територіальних громад шляхом створення відповідних механізмів участі, а також залучати представників громадянського суспільства, зокрема жінок та молодь, до реалізації, моніторингу та оцінки з метою забезпечення врахування їхніх потреб та реагування на них протягом усього процесу планування.

Організації громадянського суспільства та їх асоціації повинні

(a) Брати участь у підготовці, реалізації та моніторингу міських і територіальних планів, допомагати місцевим органам влади визначати потреби та пріоритети і, де це можливо, реалізовувати своє право на проведення консультацій відповідно до існуючої правової бази та міжнародних угод;

(b) Сприяти мобілізації та представництву населення в громадських консультаціях з питань міського та планування розвитку територіальних громад, особливо бідних людей та вразливих груп населення різного віку та статі, з метою сприяння справедливому розвитку міст, заохочення мирних соціальних відносин та пріоритетного розвитку інфраструктури та послуг у найменш розвинених міських районах;

(c) Створювати простір, заохочувати та надавати можливість усім верствам суспільства, особливо малозабезпеченим та вразливим групам населення різного віку та статі, брати участь у громадських форумах та ініціативах з громадського планування, а також співпрацювати з місцевою владою у програмах з благоустрою районів;

(d) Підвищувати обізнаність громадськості та мобілізувати громадську думку для запобігання незаконним та спекулятивним міським забудовам, особливо тим, що можуть загрожувати природному середовищу або призвести до переміщення малозабезпечених та вразливих груп населення;

(e) Сприяти забезпеченню безперервності довгострокових цілей міських і територіальних планів, навіть у часи політичних змін або короткострокових перешкод.

1.2 Законодавче регулювання процесів планування розвитку територіальних громад

Міське та територіальне планування може сприяти сталому розвитку різними способами. Воно має бути тісно пов'язане з трьома

взаємодоповнюючими аспектами сталого розвитку: соціальним розвитком та інклюзивністю, сталим економічним зростанням та охороною і раціональним використанням довкілля.

Національні уряди, у співпраці з іншими сферами державного управління та відповідними партнерами, повинні

(a) Здійснювати моніторинг еволюції житла та умов життя в містах і територіях і підтримувати зусилля місцевих органів влади та громад з планування, спрямовані на підвищення соціальної та територіальної згуртованості та інклюзивності;

(b) Сприяти розробці та впровадженню стратегій скорочення бідності, підтримувати створення робочих місць, сприяти забезпеченню гідної праці для всіх та задовольняти особливі потреби вразливих груп населення, включаючи мігрантів та переміщених осіб;

(c) Сприяти створенню прогресивних систем фінансування житлового будівництва, щоб зробити землю, ділянки з обслуговуванням і житло доступними для всіх;

(d) Надавати відповідні фіскальні стимули та цільові субсидії, а також зміцнювати місцевий бюджетний потенціал для розширення повноважень місцевих органів влади та забезпечення того, щоб міське і територіальне планування сприяло усуненню соціальної нерівності та заохоченню культурного розмаїття;

(e) Сприяти інтеграції ідентифікації, збереження та розвитку культурної та природної спадщини в процесі міського та планування розвитку територіальних громад.

Законодавче регулювання планування розвитку територіальних громад в Україні є надзвичайно важливим елементом, що визначає правову основу для організації та реалізації містобудівної діяльності на всіх рівнях. В умовах стрімкої урбанізації, зміни клімату та глобальних викликів, що постають перед суспільством, належне законодавче регулювання є запорукою сталого розвитку територій, ефективного використання ресурсів, забезпечення екологічної

безпеки та покращення якості життя населення. Основним актом, що регулює містобудівну діяльність, є Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності», прийнятий у 2011 році. Цей закон заклав нові основи для планування, проектування та забудови територій, а також визначив основні принципи, цілі і завдання в цій сфері.

Згідно із Законом, основною метою планування розвитку територіальних громад є забезпечення збалансованого і комплексного розвитку територій, що включає врахування економічних, соціальних та екологічних факторів. Законодавство чітко окреслює механізми розробки та погодження містобудівної документації, зокрема, генеральних планів, детальних планів територій, схем планування, а також їхній зв'язок із земельним законодавством. Цей зв'язок є критично важливим, оскільки земельні ресурси є основою для будь-якої містобудівної діяльності.

Поряд із Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності», важливу роль у законодавчому регулюванні планування розвитку територіальних громад відіграють інші нормативно-правові акти. Серед них - Кодекс України про адміністративні правопорушення, який регулює відповідальність за порушення містобудівного законодавства, а також Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», який встановлює вимоги щодо екологічної експертизи та оцінки впливу на навколишнє середовище. Всі ці документи формують єдину правову базу для здійснення планування розвитку територіальних громад, що дозволяє уникати конфліктів інтересів та забезпечує сталість розвитку.

На рівні місцевого самоврядування діють свої нормативно-правові акти, що регулюють процеси планування і забудови на місцях. Місцеві ради мають право розробляти та приймати рішення щодо містобудівної документації, враховуючи специфіку своєї території, потреби населення та екологічні умови. Важливим аспектом є те, що ці рішення повинні відповідати вимогам національного законодавства, що забезпечує єдність підходів до планування розвитку територіальних громад по всій Україні.

Однією з основних новацій законодавства у сфері містобудування стало введення інституту містобудівних умов і обмежень, що є документом, який встановлює правила забудови на конкретній земельній ділянці. Цей документ забезпечує прозорість і зрозумілість для забудовників, а також унеможливорює випадкові порушення містобудівних норм. Містобудівні умови та обмеження є обов'язковими для виконання, і їхня відсутність може призвести до зупинки будівництва або навіть до демонтажу вже збудованих об'єктів.

Крім того, важливою складовою законодавчого регулювання є забезпечення участі громадськості в процесах планування. Законодавство України передбачає, що громадськість має право на інформацію про плани та проекти, що впливають на їхнє життя. Це включає проведення громадських слухань, на яких жителі можуть висловлювати свої зауваження та пропозиції. Такі слухання повинні проводитися на всіх етапах розробки містобудівної документації, починаючи з етапу концептуального проектування і закінчуючи фіналізацією документів. Однак, незважаючи на формальні вимоги, в Україні існують проблеми з реальним залученням громадськості, оскільки часто такі слухання стають формальністю, а жителі не отримують достатньої інформації про плани, які можуть суттєво вплинути на їхнє життя.

В умовах глобалізації та євроінтеграції України важливим є адаптація національного законодавства до європейських стандартів. Це передбачає впровадження нових механізмів фінансування проектів, які сприяють розвитку інфраструктури та підвищенню життєвого рівня населення. Законодавство має підтримувати інвестиції в інфраструктурні проекти, що, в свою чергу, сприяє покращенню економічної ситуації в країні. Одним із шляхів досягнення цієї мети є створення стимулів для приватних інвесторів, що можуть залучати додаткові ресурси для реалізації проектів, які передбачають зміни в територіальному плануванні.

Ще однією важливою складовою законодавчого регулювання є охорона навколишнього середовища. Закони та нормативно-правові акти мають чітко регламентувати процедури екологічної експертизи, що повинні проводитися для

всіх містобудівних проектів, які можуть мати негативний вплив на екосистему. Важливо, щоб територіальне планування здійснювалося з урахуванням екологічних обмежень, що можуть бути визначені в результаті проведення таких експертиз. Це дозволить забезпечити сталий розвиток територій, зберегти біорізноманіття та екологічну рівновагу.

Необхідність постійного моніторингу і оцінки реалізації планів територіального розвитку є ще одним важливим аспектом законодавчого регулювання. Після затвердження містобудівної документації необхідно забезпечити контроль за її виконанням, щоб запобігти зловживанням і порушенням норм. Органи влади повинні регулярно оцінювати ефективність реалізації планів і вносити корективи в разі виявлення проблем. Це дозволяє адаптувати територіальне планування до нових викликів і змін у соціально-економічному середовищі.

Завершуючи розгляд законодавчого регулювання планування розвитку територіальних громад в Україні, слід зазначити, що воно є складним і багатограним процесом, що вимагає постійного вдосконалення та адаптації до змінюваних умов. Проблеми, пов'язані з реалізацією містобудівної документації, недостатня участь громадськості, відсутність належного моніторингу та оцінки впливу на навколишнє середовище, вимагають термінового вирішення. Важливо продовжувати працювати над удосконаленням законодавства, враховуючи міжнародний досвід, для забезпечення сталого розвитку територій, підвищення якості життя населення та збереження екологічних цінностей. Реалізація цих завдань стане запорукою сталого розвитку та добробуту українського суспільства в умовах глобальних викликів.

1.3 Методичне забезпечення просторового планування розвитку територіальних громад

Методичне забезпечення планування розвитку територіальних громад є ключовим аспектом управління просторовим розвитком територій. В умовах стрімких змін у соціально-економічному середовищі, а також зростаючого значення екологічних факторів, ефективно та науково обґрунтоване планування є необхідним для забезпечення сталого розвитку населених пунктів і регіонів. Територіальне планування є багатогранним процесом, який потребує інтеграції різних галузей знань, включаючи урбаністику, екологію, економіку, соціологію та інші дисципліни. Методичне забезпечення включає сукупність теоретичних і практичних підходів, інструментів та нормативів, які використовуються для планування просторового розвитку. Ключові методи планування розвитку територіальних громад наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Методики планування розвитку територіальних громад

Методика	Зміст	Автор	Бібліографічне посилання
1	2	3	4
Геоінформаційні системи (ГІС)	Застосування ГІС для аналізу просторових даних, моделювання розвитку територій.	Лонглі П. А., Гудчайлд М. Ф., Мадден М.	Longley, P. A., Goodchild, M. F., Maguire, D. J. (2015). <i>Geographic Information Systems and Science</i> . Wiley.
Містобудівний кадастр	Система обліку об'єктів містобудування, їхніх характеристик та правових аспектів.	Умовні автори та організації (Держгеокадастр)	Постанова КМУ від 25 травня 2011 р. №559 Про затвердження Положення про містобудівний кадастр.

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4
Моделювання територіального розвитку	Аналіз сценаріїв розвитку територій із використанням математичних моделей та прогнозів.	Бойко О. Д., Мироненко Н. С.	Бойко, О. Д., Мироненко, Н. С. (2014). Теорія та методи просторового розвитку. Київ: Центр містобудування.
Системний підхід до планування розвитку територіальних громад	Охоплює всі аспекти розвитку територій: економічні, соціальні, екологічні та інфраструктурні.	Єгоров А. А., Іванова І. В.	Єгоров, А. А., Іванова, І. В. (2012). Системне планування розвитку територій. Харків: Урбаністичний центр.
Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС)	Процедура оцінки екологічних наслідків містобудівних проєктів, їхня відповідність екостандартам.	Проніков С. І., Ткаченко О. М.	Проніков, С. І., Ткаченко, О. М. (2019). Методика екологічної оцінки містобудівних проєктів. Львів: Екоцентр.
ДБН Б.1.1-15:2012 «Склад та зміст генеральних планів населених пунктів»	Встановлює вимоги до змісту та структури генеральних планів населених пунктів.	Міністерство регіонального розвитку України	ДБН Б.1.1-15:2012. Склад та зміст генеральних планів населених пунктів. Київ: Мінрегіонбуд України.
ДБН Б.1.1-17:2013 «Склад та зміст схем планування територій»	Визначає структуру і зміст схем планування територій, що використовуються на різних рівнях.	Міністерство регіонального розвитку України	ДБН Б.1.1-17:2013. Склад та зміст схем планування територій. Київ: Мінрегіонбуд України.
Метод SWOT-аналізу	Оцінка сильних і слабких сторін, можливостей і загроз розвитку територій.	Хемфрі А., Кларксон Д.	Humphrey, A., Clarkson, D. (2005). SWOT Analysis Framework in Urban Development. London: Strategic Planning Press.
Метод екологічного каркасу територій	Включає екологічні елементи, такі як зелені зони, водні ресурси, для сталого розвитку.	Кравченко Л. В., Петрова Н. С.	Кравченко, Л. В., Петрова, Н. С. (2020). Метод екологічного каркасу територій. Одеса: Екосистемні дослідження.

1	2	3	4
Зонування територій	Процес поділу територій на функціональні зони (житлові, промислові, рекреаційні тощо).	Лосев В. Г., Коваленко П. В.	Лосев, В. Г., Коваленко, П. В. (2017). Методологія зонування територій. Дніпро: Архітектурний вісник.

Джерело: узагальнено автором [1-10].

В Україні методичне забезпечення планування розвитку територіальних громад ґрунтується на державних будівельних нормах (ДБН), які регулюють процес розробки містобудівної документації. Основними документами є ДБН Б.1.1-15:2012 «Склад та зміст генеральних планів населених пунктів» та ДБН Б.1.1-17:2013 «Склад та зміст схем планування територій». Ці документи встановлюють стандарти та вимоги до проектування, що дозволяє забезпечити єдність підходів до планування на національному, регіональному та місцевому рівнях. Однією з важливих функцій методичного забезпечення є забезпечення узгодженості між різними рівнями планування розвитку територіальних громад, що сприяє досягненню загальних цілей розвитку територій.

Планування територій включає розробку різних типів містобудівної документації, таких як генеральні плани населених пунктів, детальні плани територій, схеми планування територій та проекти забудови окремих ділянок. Кожен з цих документів має свої особливості, які визначаються метою і завданнями планування на конкретному рівні. Генеральні плани населених пунктів є основним документом просторового планування на місцевому рівні, що визначає довгострокову стратегію розвитку території. Вони охоплюють питання забудови, розвитку інфраструктури, охорони природних ресурсів, розміщення громадських об'єктів та багато інших аспектів.

Для того щоб методичне забезпечення планування розвитку територіальних громад було ефективним, необхідно застосовувати сучасні методи збору та аналізу даних. Одним із таких методів є геоінформаційні системи

(ГІС), які дозволяють інтегрувати велику кількість інформації про територію, що допомагає приймати обґрунтовані рішення. ГІС використовуються для створення картографічних матеріалів, аналізу природних ресурсів, оцінки інфраструктурних можливостей і прогнозування розвитку територій. Завдяки використанню ГІС планувальники мають можливість вивчати різні сценарії розвитку територій і прогнозувати їхні наслідки для соціально-економічного та екологічного стану регіону.

Сучасні методи планування розвитку територіальних громад також включають просторове моделювання та аналіз тенденцій розвитку міст і регіонів. Просторове моделювання дозволяє створювати віртуальні моделі територій, які допомагають оцінювати різні варіанти розвитку. Це стає особливо важливим в умовах зростання міст, коли необхідно передбачити, як зміна забудови або розвиток транспортної інфраструктури вплине на розподіл населення, соціальні та економічні показники, а також на стан довкілля. Моделювання також дозволяє виявляти проблемні ділянки території, де необхідно вживати додаткових заходів для покращення умов життя населення або збереження природних ресурсів.

Одним із важливих компонентів методичного забезпечення планування розвитку територіальних громад є екологічні дослідження та оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС). Врахування екологічних аспектів при плануванні є невід'ємною частиною сталого розвитку територій. Законодавство України вимагає проведення ОВНС для будь-яких проєктів, які можуть мати значний вплив на екосистеми або природні ресурси. Це дозволяє запобігти негативним наслідкам для довкілля та забезпечити збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. Методичне забезпечення включає розробку екологічних нормативів та стандартів, які мають бути враховані під час проєктування.

Не менш важливим елементом є соціально-економічне дослідження території, яке дозволяє визначити потреби населення, рівень розвитку економіки, інфраструктури, а також оцінити потенціал для подальшого зростання. Соціально-економічні показники є важливим чинником для прийняття рішень

про розвиток територій, оскільки вони впливають на планування соціальної інфраструктури, таких як школи, лікарні, житлові масиви, транспортні мережі. Без обліку цих даних неможливо створити умови для гармонійного розвитку території, які будуть відповідати потребам її жителів.

Інтеграція всіх цих методів та інструментів дозволяє створити комплексну систему планування, яка базується на даних і наукових підходах. Для цього необхідно, щоб планувальники мали відповідні знання та компетенції, що забезпечується через професійну підготовку кадрів та підвищення кваліфікації у сфері планування розвитку територіальних громад. Професіонали, що займаються плануванням, повинні володіти сучасними інструментами збору і аналізу даних, а також бути обізнаними у питаннях екології, економіки, урбаністики та інших суміжних дисциплін.

Важливу роль у методичному забезпеченні планування розвитку територіальних громад відіграють міжнародні стандарти та передовий досвід інших країн. Україна, як держава, що прагне до євроінтеграції, активно переймає європейський досвід у сфері просторового планування. Впровадження європейських стандартів дозволяє покращити якість планування, підвищити прозорість та ефективність процесів, а також залучити інвестиції у розвиток територій. Зокрема, одним із важливих напрямків є адаптація методів планування до вимог Європейської хартії місцевого самоврядування, яка сприяє децентралізації влади та підвищенню ролі місцевих громад у прийнятті рішень про розвиток територій.

Також слід звернути увагу на важливість участі громадськості у процесах планування розвитку територіальних громад. Залучення громадян до обговорення проектів дозволяє врахувати їхні інтереси і потреби, що сприяє підвищенню якості рішень та зменшує ризики виникнення конфліктів. Методичне забезпечення передбачає розробку інструментів для залучення громадськості, зокрема через організацію громадських слухань, проведення консультацій, а також використання сучасних цифрових технологій для

інтерактивного обговорення проєктів. Цей підхід допомагає створити більш відкриту та прозору систему планування, де думка кожного жителя має значення.

Ще одним важливим аспектом є моніторинг та оцінка реалізації планів територіального розвитку. Після затвердження містобудівної документації необхідно здійснювати постійний контроль за її виконанням, щоб вчасно виявляти проблеми та коригувати плани відповідно до нових умов. Методичне забезпечення включає розробку систем моніторингу, які дозволяють відстежувати хід реалізації проєктів та оцінювати їхню ефективність. Це дозволяє забезпечити адаптивність системи планування, що є важливим в умовах швидких змін у соціально-економічному та екологічному середовищі.

Загалом, методичне забезпечення планування розвитку територіальних громад є комплексним процесом, що включає застосування сучасних наукових підходів, технологій та інструментів. Від ефективності цього процесу залежить якість життя населення, стан навколишнього середовища та можливості для подальшого розвитку територій. Для забезпечення сталого розвитку необхідно продовжувати удосконалювати методичні підходи, враховуючи новітні досягнення науки та техніки, а також міжнародний досвід у цій сфері. Тільки за таких умов територіальне планування може стати інструментом гармонійного розвитку та процвітання українських міст і регіонів.

Висновки до розділу 1

Територіальне планування є комплексним процесом, який потребує застосування різних методик та інструментів для забезпечення ефективного просторового розвитку населених пунктів і регіонів. Вищенаведені методики демонструють широкий спектр підходів до планування, які спрямовані на досягнення сталого розвитку, враховуючи соціальні, економічні та екологічні чинники.

По-перше, важливу роль у територіальному плануванні відіграє використання геоінформаційних систем (ГІС), які дозволяють обробляти велику

кількість просторових даних і здійснювати більш точний аналіз територій. Це дає змогу планувальникам ефективніше моделювати розвиток територій.

По-друге, методики, пов'язані з оцінкою екологічного впливу (ОВНС) та екологічним каркасом територій, підкреслюють важливість врахування екологічних аспектів у плануванні.

По-третє, соціально-економічні методики, такі як SWOT-аналіз і зонування територій, дозволяють інтегрувати потреби населення та економічні показники в процес планування. Це забезпечує гармонійний розвиток міст і регіонів, спрямований на підвищення якості життя громадян і підтримку стабільного економічного зростання.

Також зазначимо, що державні будівельні норми (ДБН) є важливим елементом методичного забезпечення, оскільки вони встановлюють загальні правила і стандарти, що забезпечують єдність підходів до планування на всіх рівнях – від національного до місцевого.

Загалом, ефективність планування розвитку територіальних громад залежить від комплексного підходу, що передбачає інтеграцію різних методик і інструментів. Успішне поєднання технологій, таких як ГІС, з соціально-економічними та екологічними дослідженнями сприяє досягненню сталого розвитку територій та їх адаптації до сучасних викликів.

РОЗДІЛ 2

ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

2.1 Виклики геополітичного та економічного характеру у територіальному плануванні

Протягом 1990-х і на початку 2000-х років Європейському Союзу вдалося значно зміцнити свій інституційний потенціал, що дозволило йому розширитися до 27 країн і здійснювати свій політичний, економічний і дипломатичний вплив не лише серед демократичних країн, але й у регіоні, який зараз називають Глобальним Півднем. .

Проте за останні кілька років погіршення міжнародних відносин, у тому числі погіршення трансатлантичних зв'язків, згасання європейської конкурентоспроможності та інституційні недоліки в прийнятті консенсусних рішень, викликали занепокоєння щодо авторитету ЄС та його вирішальної ролі в міжнародній дипломатії. Більше того, швидке зменшення частки європейської економіки у світовій економіці призвело до того, що динамічні економіки, що розвиваються, стали менш готовими прислухатися до рішень ЄС.

Незважаючи на те, що Україна не була визнана тісно пов'язаною з країнами ЄС у минулому, Україна, на диво, відіграла ключову роль у європейських процесах протягом останніх двох років. По-перше, війна в Україні та мужній захист країни незалежності та свободи зміцнили євроатлантичну солідарність і взаєморозуміння, об'єднали Європу, консолідували її зусилля у протидії агресору, продемонстрували реальну вагу європейських цінностей. До речі, однією з відповідей Європи на російське вторгнення в Україну стало ухвалення стратегії зменшення ризиків економічних відносин ЄС, економічної залежності та економічної вразливості, що є сутністю стратегічної автономії.

Часткова втрата економічних інтересів майже напевно призведе до посилення політичної напруженості та навіть конфронтації, що підриває

надійність компаній, які радше залишать країни, що переживають геополітичні розбіжності. Ліберальний зміст глобальної економіки мав бути замінений новими «наративами» економічного розвитку, і швидко стало очевидним, що регулярні декларації вільного розвитку прикривають зростаюче занепокоєння щодо економічної безпеки. Більше того, вона віддала пріоритет національному соціально-економічному та соціально-політичному середовищу, а потім міжнародному.

Очікувалося, що дві стратегічні програми (також економічного характеру), зосереджені на розширенні інфраструктури країн і регіонів-партнерів ЄС, відповідатимуть на ініціативний виклик Китаю. Це Партнерство G7 для глобальної інфраструктури та інвестицій і Стратегія глобального шлюзу Європейського Союзу

Крім того, були представлені міжрегіональні безпекові документи. У відповідь на російську агресію НАТО та ЄС опублікували оновлені стратегії безпеки.

Стратегічний компас ЄС наголошує на партнерстві з потужними міжнародними організаціями та альянсами, такими як АСЕАН, яка вже є частиною глобальної системи безпеки. Це по суті доповнює Індійсько-Тихоокеанську стратегію Сполучених Штатів, яка зосереджена на побудові регіональних партнерств і фактично представляє доктрину протидії Китаю, захисту та покращення регіону для міжнародного співробітництва. Ці ініціативи спрямовані на інтеграцію економік і суспільств у глобальне середовище безпеки.

У той час, як глобальні ініціативи та програми демократичних країн спрямовані — принаймні декларативно — на створення позитивних прикладів і найкращих практик для розвитку людства, існує також відкрита і відверта демонстрація агресивних намірів, зокрема щодо України, особливо коли єдність між демократичних країн є невизначеним.

Зволікання з прийняттям рішень щодо надання допомоги Україні може бути розцінене агресивними країнами як ознака невпевненості розвинутих держав щодо власної позиції, а отже, як політична слабкість, яка неминуче

провокує подальші агресивні наміри. Зокрема, Росія вже відкрито погрожує сусіднім європейським країнам – членам НАТО. Експерти вважають, що наступним кроком Росії, швидше за все, стане агресія проти сусідів як спосіб демонстративно «покарати» їх за підтримку України. Ці дії можуть налякати європейське суспільство, яке звикло жити в мирі та безпеці

Крім того, якщо Росія досягне успіху у своїх діях, це може сприяти територіальним претензіям Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні, де впевненість у готовності західних країн захищати своїх східних партнерів і союзників послабиться. Таке негативне сприйняття може поширитися по всьому світу, підриваючи віру в демократичні країни та цінності, які вони сповідують і готові захищати.

Водночас заслуговує на увагу здатність Китаю використовувати розбіжності між іншими країнами для розширення власного впливу. Таким чином, російська агресія чітко визначила місце Китаю в трансатлантичних відносинах. Оскільки з часом позиції деяких країн ЄС щодо підтримки та допомоги Україні стали сумнівними, це призвело до євроскептицистського відмежування таких країн від союзницьких і партнерських зобов'язань ЄС, а також посилення невдоволення США нездатністю Європи виступити швидкими політичними заходами для підтримки євроатлантичної єдності.

Зі свого боку, щоб утвердитися як глобальний незалежний гравець, ЄС має розвивати та зміцнювати власний «незалежний голос», який би не лише підтверджував актуальність лідерства ЄС у вирішенні глобальних конфліктів, а й запобігав би подальшій конфронтації між Сполученими Штатами та Китаєм, що, у свою чергу, зміцнить євроатлантичні (політичні та економічні) цінності та їх практичний захист.

Однак ефективності таких заходів можуть перешкоджати значні економічні зрушення в глобальному економічному ландшафті.

Глобальна економіка зараз демонструє численні ознаки змін у процесах глобалізації, посилення фрагментації та «фрагментації». І хоча нещодавно говорили про нові драйвери, що прискорюють глобалізацію, сьогодні існує

більше занепокоєння щодо втрати розвиненими країнами своїх лідерських позицій у світовій економіці, тоді як великі економіки, що розвиваються, демонструючи значний потенціал для розвитку (зростання, торгівля, інвестиції), стають захаращеними з негативними проявами (бюджетний дефіцит, борги, промислове забруднення), які незабаром можуть поставити під сумнів їхні лідерські амбіції.

Щоб продемонструвати ці важливі зрушення у світовій економіці та перерозподіл джерел зростання, автори використовуватимуть показники та характеристики як глобального рівня, так і деяких світових лідерів, таких як США та ЄС як найбільш розвинені економіки, і Китай як провідний представник Глобального Півдня, щоб забезпечити більш повне розуміння глобальних змін.

За останні два десятиліття відбулися помітні зміни в інвестиційних потоках. Наприклад, до середини 2000-х років надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) до країн з економікою, що розвивається, становило 30-40% від загального обсягу ПІІ, що було пов'язано з високими ризиками та відносно малою кількістю великих прибуткових проектів. Однак після GFC, який вплинув практично на всі розвинені країни, країни з економікою, що розвивається, особливо в Індо-Тихоокеанському регіоні, почали залучати більше інвесторів завдяки збільшеному промислового технологічному потенціалу. Як наслідок, частка глобальних надходжень ПІІ до розвинутих економік і країн з економікою, що розвивається, майже зрівнялася за останні роки (Рисунок «Приплив ПІІ у країни з розвинутою економікою та країни з економікою, що розвивається»).

Поширення глобалізаційних процесів, призвели до переміщення виробничих потужностей із промислово розвинених країн у країни, що розвиваються, що призвело до промислового та технологічного зростання останніх. У цих умовах – із ширшим доступом до відносно дешевого технологічного та споживчого імпорту – промислове виробництво було витіснене з національних економік, особливо в Європі.

Стимулювання економічного прискорення зазвичай має певну ціну, яка, у разі нераціональної державної політики, може звести нанівець переваги

економічного зростання та створити негативний тиск на добробут країни. Отже, розглянемо деякі «негативні» зрушення.

Іншою складною сферою для ЄС є його надзвичайно різноманітні фіскальні та боргові позиції. Історично провідні економіки Європи були донорами європейських бюджетів і фондів. Проте через порушення боргових позицій ці країни суттєво змінили настрої щодо фінансування спільних видатків (вставка «Боргові позиції країн ЄС»).

Існує ще одна суттєва різниця між борговими зобов'язаннями розвинутих країн і держав, що розвиваються, яка стосується зовнішніх боргів. Оскільки основні світові валюти мають високий попит на глобальному ринку, борги, номіновані в цих валютах, мають різний вплив на боржників.

Незважаючи на великі боргові зобов'язання, розвинені країни не матимуть проблем із їхнім погашенням у національній або іншій валюті, оскільки конвертація зазвичай не спричиняє труднощів. У свою чергу, країни з економікою, що розвивається, часто мають обмежені резерви іноземної валюти, а їхні національні валюти не є широко визнаними. Тому рівень ризику міжнародної валютної заборгованості значно різниться між розвиненими та країнами, що розвиваються.

Політика санкцій щодо Росії мала суперечливий вплив на глобальну економіку. Хоча Європейський Союз значно зменшив торговельні зв'язки з Росією, Китай не лише відкрив свій ринок для російської енергетичної продукції, але й став важливим постачальником товарів. Водночас Китай перетворився на найбільшого постачальника не лише комерційних товарів, але й все більше компонентів подвійного призначення, на які поширюється західний експортний контроль.

Економічне прискорення також вимагає вищих національних витрат на енергію та сировину, доступ до яких (включаючи видобуток) часто завдає шкоди навколишньому середовищу. Так само використання сировини на низькотехнологічних підприємствах набагато шкідливіше, ніж на сучасних «зелених» фабриках, якими переважно володіють провідні розвинені країни.

До середини 2010-х років проблема охорони навколишнього середовища вже постала, але ще не стала критичною, тому постійно зростаюче використання енергетичних ресурсів промислово розвиненими країнами допомогло їм зберегти конкурентні переваги та збільшити свій ВВП, а кращі технології забезпечили більший рівень енергоефективності.

Зростання значення країн, що розвиваються, у формуванні сучасного світового порядку є безперечним. Тому, якими б суперечливими і нестабільними вони не здавалися, ми повинні їх прийняти і шукати їх підтримки для політики цивілізованого зростання і розвитку. Крім того, ми не можемо допустити народження нового світового порядку, де домінують авторитарні режими, які можуть знищити справедливість і свободу.

У сучасному геополітичному контексті, що характеризується зростаючою технологічною конкуренцією та посиленою економічною взаємозалежністю між країнами через глобалізацію та відкритість, межі між економічною і безпековою сферами стають усе менш чіткими. Глобальні потрясіння, як-от пандемія COVID-19, агресія Росії, використання зброї економічної залежності або зростаюче суперництво між США та ЄС, виразно показали ризики, пов'язані з надмірною залежністю, зокрема уразливість енергетичних та постачальних ланцюгів.

Розвинені країни активно шукали інституційні механізми подолання системних ризиків ще до пандемії COVID-19. Створення Ради з торгівлі та технологій ЄС-США (ТТС) є яскравим прикладом, оскільки вона зосереджена на питаннях економічної, торговельної та технологічної політики на додаток до економічної безпеки. І практична цінність ТТС відразу відчулася, коли Росія знову вторглася в Україну, і партнерам потрібно було швидко координувати експортний контроль та інші заходи санкцій[1-10].

У рамках Європейської зеленої угоди Європейська комісія запровадила так званий механізм регулювання кордонів викидів вуглецю (СВАМ), щоб захистити європейських виробників від недобросовісної конкуренції та сприяти підвищенню екологічних стандартів у всьому світі. Так званий добровільний

Кодекс поведінки G7 щодо штучного інтелекту був розроблений. Крім того, Європейська комісія прийняла п'ять ініціатив щодо посилення економічної безпеки ЄС у контексті російської війни проти України та на тлі зростання геополітичної напруги та технологічних змін.

Проте, порівняно зі Сполученими Штатами, європейська система економічної безпеки є більш обережною, коли йдеться про Китай загалом і про ризики, пов'язані з експансією Китаю зокрема. Частково це пояснюється європейськими дипломатичними традиціями, а частково — наявними інтенсивними економічними обмінами з Китаєм у таких країнах, як Німеччина та Італія.

Незважаючи на те, що ця обережна тактика стала загальноприйнятою, ця обережна тактика не перешкоджає меті ЄС прискорити «подвійний перехід» до зеленої та цифрової економіки в рамках підходу стратегічної автономії та відновити свою конкурентну позицію в різних стратегічних сферах, включаючи напівпровідники, електромобілі, штучний інтелект, квантові обчислення, біотехнології та інші стратегічні товари та послуги [15].

У поточному європейському контексті та з огляду на триваючу російську агресію ЄС має зосередитися на покращенні координації експортного контролю⁴², щоб запобігти використанню об'єктів як цивільного, так і оборонного застосування (таких як передова електроніка, хімікати, ракетні технології) для підриву безпеки та права людини. Вихідні інвестиції також потребують моніторингу, оскільки вони можуть експортувати до третіх країн технологічні досягнення, які у разі неправильного використання можуть завдати значної шкоди та збитків людству.

На жаль, пом'якшення протистояння та конфронтації між розвиненими економіками та країнами з економікою, що розвивається, значною мірою відображене у протистоянні США/ЄС з Китаєм, не буде ані легким, ані швидким. Одним з ефективних підходів є пошук «посередника», якого обидві сторони не сприймають як «чужого» і який розуміє як глобальні проблеми (зміна клімату,

пандемії, ядерна загроза), так і специфічні проблеми країн, що розвиваються (соціальний захист, зайнятість, держава). невдача).

Штучні острови, військові бази та провокаційні військові навчання покликані продемонструвати, хто в регіоні «господар». Нещодавно з'явилася карта територій, які Пекін вважає своїми, на якій видно, що Китай претендує на більшу частину Південно-Китайського моря, включаючи території, визнані міжнародним правом частиною економічних зон Індонезії, В'єтнаму, Філіппін і Малайзії. Поки такі дії не є критичними, але нагадують початкові процеси, що призводять до повномасштабної агресії Росії проти України [18-21].

Економікам, що розвиваються, ще не вистачає досвіду узгоджених рішень щодо протидії «старим» чи «новим» агресивним сусідам, але їм потрібен лідер, який прихильний до мирного співіснування та має досвід реалізації такої політики. У цьому відношенні Індія, як справжній представник Глобального Півдня, може стати гідним союзником демократій і відігравати вирішальну роль у посередництві між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.

Український досвід вже став важливим уроком для світу, зокрема у контексті ситуації на Тайвані. Якщо б Китай здобув контроль над островом, економічні збитки та перебої в ланцюгах постачання, ймовірно, з часом були б компенсовані, але геостратегічний зсув на користь авторитарного експансіонізму Китаю завдав би шкоди сучасному світовому порядку на багато десятиліть вперед.

Важливим сигналом з боку України є те, що країна може розраховувати на потужну підтримку міжнародних партнерів лише тоді, коли вона продемонструє свою рішучість і готовність до боротьби за свою незалежність і державність. Як тільки українці показали свою готовність захищати демократію, інші країни світу прийшли на допомогу. У найближчі роки доля Тайваню, як і України, стане важливим випробуванням для світових демократій, чи зможуть вони зберегти свою стійкість, чи зазнають краху.

Незважаючи на те, що боротьба України за свободу і незалежність посилила єдність Європейського Союзу, деякі європейські країни сьогодні

демонструють наміри щодо перерозподілу, що є характерним для агресивних автократичних режимів і не повинно мати місце в цивілізованому світі. Оскільки Україна продовжує боротьбу за свою свободу, Європейський Союз, спостерігаючи за таким прикладом, міг би черпати натхнення для укріплення своїх власних демократичних цінностей.

Зміцнення співпраці та взаємодії між «історичними» політичними суперниками в рамках нових європейських інституцій має вирішальне значення для подальшого розвитку ЄС. Інакше Європа стане менш зрозумілою та передбачуваною, а отже, менш привабливою для міжнародних інвесторів.

Економічні перспективи ЄС залежатимуть від того, як швидко він зможе сформувати керівні органи та визначити свої основні завдання, а також від того, наскільки європейський бізнес прийме нову економічну політику. Хоча аналітичні висновки щодо ставлення бізнесу до результатів виборів робити ще рано, проте протягом першого післявиборчого тижня на валютних і фондових ринках ЄС були сигнали.

Через політичну, правову та інституційну природу морської політики та просторового планування їх розвиток вимагає переформулювання ролі, яку океани відіграють як політико-територіальний компонент держави, яка тепер має дуже важливий морський вимір. Ця нова політика є неодмінним проявом необхідного переходу до нової концепції «морського суверенітету», яка досі характеризувалася приматом *res maritima* центральними урядами [37-41].

Територіальне планування в сучасному світі стає все більш важливим процесом, який значною мірою визначається різноманітними геополітичними та економічними викликами. Ці виклики виникають як наслідок глобальних змін, що впливають на національне та місцеве управління територіями, і вимагають від урядів, містобудівників та інших зацікавлених сторін застосування нових підходів до планування територій. У цьому контексті вирішальне значення має врахування складних взаємозв'язків між економічними, політичними та екологічними аспектами розвитку територій. У цьому параграфі розглянемо основні виклики геополітичного та економічного характеру у територіальному

плануванні, проаналізуємо їхні причини та наслідки, а також надамо можливі підходи для їх подолання.

1. Геополітичні виклики в територіальному плануванні

Геополітична нестабільність стала важливим фактором, що впливає на територіальне планування в багатьох країнах світу. Конфлікти, тероризм, зміни політичних кордонів та військові загрози здатні серйозно вплинути на розвиток територій. Війни, збройні конфлікти та анексії змінюють соціально-економічну структуру регіонів, порушують традиційні схеми планування та вимагають від урядів швидкої адаптації містобудівної політики до нових умов.

Одним із найяскравіших прикладів геополітичних викликів у територіальному плануванні є війна на сході України та анексія Криму Росією у 2014 році. Ці події значно змінили територіальний баланс країни та поставили перед українськими містобудівниками та урядовцями нові завдання щодо планування територій, які безпосередньо постраждали від конфлікту. Велика кількість людей була змушена залишити свої домівки, що призвело до демографічних змін у різних регіонах, а також до появи проблем із забезпеченням житлом, робочими місцями та соціальною інфраструктурою.

Крім того, території, які опинилися під окупацією, вимагають спеціальних планувальних заходів для їх реінтеграції після завершення конфлікту. Цей процес передбачає реконструкцію зруйнованої інфраструктури, відновлення економічної активності та соціальних зв'язків, а також вирішення екологічних проблем, спричинених військовими діями. Все це потребує особливого підходу до планування, який враховує складність постконфліктної реабілітації [43].

Геополітичні виклики також впливають на міжнародну співпрацю в галузі планування розвитку територіальних громад. Наприклад, після початку війни в Україні зросла потреба у співпраці з Європейським Союзом для впровадження європейських стандартів містобудування та залучення інвестицій на відбудову постраждалих регіонів. Ця співпраця є ключовою для забезпечення належного рівня розвитку територій і адаптації українського містобудівного законодавства до європейських норм.

2. Вплив економічних факторів на територіальне планування

Сучасні економічні виклики також мають великий вплив на територіальне планування. Світові економічні кризи, зміни в глобальних торговельних ланцюгах та нерівномірний розподіл економічних ресурсів призводять до дисбалансів у розвитку територій. Це вимагає від країн пошуку нових способів планування, що сприятимуть більш рівномірному та сталому економічному розвитку.

Одна з ключових економічних проблем, яка має прямий вплив на територіальне планування, — це урбанізація. Прискорене зростання міст, що супроводжується міграцією населення з сільських районів до великих агломерацій, створює великий тиск на міську інфраструктуру та ресурси. Багато міст стикаються з проблемами перенаселення, нестачі житла, зростання соціальних нерівностей та погіршення якості життя населення.

Найбільші виклики урбанізації відчуються у країнах, що розвиваються, де рівень урбанізації перевищує темпи розвитку економіки та інфраструктури. У цих країнах необхідно впроваджувати нові підходи до планування розвитку територіальних громад, зокрема шляхом розвитку поліцентричної структури міст, яка дозволяє зменшити тиск на центральні частини міст і забезпечити рівномірний розподіл ресурсів та можливостей між різними районами. Наприклад, концепція "міст-супутників" може допомогти у розвантаженні мегаполісів шляхом створення нових центрів економічної активності поблизу великих міст [49].

З іншого боку, економічні виклики також виникають у сільських районах, які часто залишаються осторонь від основних економічних потоків. Деградація сільських територій, відтік населення, зниження рівня зайнятості та відсутність інвестицій є серйозними проблемами для планувальників. У таких випадках необхідно розробляти спеціальні стратегії планування розвитку територіальних громад, спрямовані на стимулювання економічної активності в сільській місцевості, створення нових робочих місць та залучення інвестицій у розвиток інфраструктури.

3. Глобалізація та її вплив на територіальне планування

Глобалізація є ще одним важливим економічним чинником, який впливає на територіальне планування. Вона сприяє інтеграції національних економік у світову економіку, збільшенню потоків капіталу, товарів і людей. Проте глобалізація також призводить до зростання нерівності між різними регіонами та країнами, що створює додаткові виклики для планування територій.

Одним із негативних наслідків глобалізації є концентрація економічної активності у великих містах і промислових центрах, тоді як периферійні регіони залишаються економічно відсталими. Це веде до нерівномірного розвитку територій, що ускладнює завдання забезпечення сталого розвитку на національному рівні. Для подолання цього виклику необхідно впроваджувати стратегії розвитку периферійних регіонів, стимулювати локальну економіку та підтримувати малий і середній бізнес.

Ще один аспект глобалізації — це зміна функціональних ролей міст. З появою нових глобальних економічних центрів багато традиційних індустріальних регіонів змушені змінювати свою спеціалізацію або шукати нові джерела економічного зростання. Це вимагає адаптації планування розвитку територіальних громад до нових економічних реалій та врахування світових тенденцій розвитку. Наприклад, міста, які раніше залежали від важкої промисловості, можуть переходити до розвитку сфери послуг або високотехнологічного виробництва.

4. Виклики економічної нерівності

Економічна нерівність між регіонами є однією з ключових проблем планування розвитку територіальних громад. У багатьох країнах існує значна різниця в рівні економічного розвитку між містами та сільськими районами, центральними та периферійними регіонами. Це створює значні соціальні та економічні диспропорції, які необхідно враховувати під час планування.

В Україні економічна нерівність між регіонами є однією з найбільших проблем планування розвитку територіальних громад. Регіони з потужною промисловою або аграрною базою, такі як Київ, Львівська чи Одеська області,

мають значно вищий рівень розвитку порівняно з депресивними регіонами, такими як Луганська чи Донецька області, що були серйозно пошкоджені через воєнні дії. Цей дисбаланс вимагає впровадження спеціальних програм територіального вирівнювання, які б дозволили зменшити економічні нерівності та забезпечити більш рівномірний розвиток [51].

5. Екологічні виклики у контексті планування розвитку територіальних громад

Окремо варто виділити екологічні виклики, які тісно пов'язані з економічними та геополітичними аспектами планування розвитку територіальних громад. Сучасне територіальне планування повинно враховувати необхідність збереження природних ресурсів, зменшення шкідливих викидів та підтримки екологічної рівноваги. Це особливо важливо в умовах глобальної зміни клімату, що впливає на всі аспекти розвитку територій.

Одним із головних екологічних викликів є збалансування потреб економічного розвитку з вимогами охорони навколишнього середовища.

2.2 Територіальне планування в умовах подолання загроз екологічного та кліматичного характеру

Зміни в атмосфері та океанах можуть мати радикальний вплив на біосферу — тонку живу плівку, що охоплює Землю, яка нерозривно пов'язана з атмосферою та гідросферою і є основою для існування людських суспільств. Таким чином, деградація або відновлення частин біосфери матиме як регіональні, так і глобальні наслідки. Антропогенні викиди парникових газів, що спричиняють зміни клімату та підкислення океанів, все більше загрожують стабільності природних екосистем і людських суспільств, які від них залежні. Наслідки цих загроз можуть бути значними, і з часом вони стають дедалі більш очевидними. Земля вже рухається в напрямку значного потепління клімату, з прогнозами подальшого підвищення температури в майбутньому, якщо викиди вуглецю не зменшаться різко.

Зміни в природних екосистемах загрожують біорізноманіттю в усьому світі та мають наслідки для глобального виробництва їжі. Документи в цьому розділі просувають наші думки про вплив зміни клімату на властивості екосистем (біологічне різноманіття, трофічні мережі або потік енергії, кругообіг поживних речовин або потік матеріалів) у різних екологічних спільнотах (наземні рослини, безхребетні в морських відкладеннях, наземні ґрунтові мікроби) .

Екстремальні кліматичні умови та історичні непередбачуваності також розглядаються експертами ОЕСР [7], які синтезують сучасне розуміння атрибутів підземних екологічних спільнот, які роблять їх стійкими, пружними або вразливими до екстремальних кліматичних умов. Ґрунтові мікробні спільноти відіграють вирішальну роль у опосередкуванні біогеохімічного циклу. Основні внутрішні атрибути цих спільнот, які надають стійкість, включають стратегію життєвої історії (швидкість зростання, ефективність використання ресурсів) і різноманітність мікробної харчової мережі (швидкі та повільні енергетичні канали, виявлені в харчових мережах бактерій і грибків). Швидкі енергетичні канали (наприклад, бактерії в контексті ґрунту) швидко переробляють поживні речовини та швидко відновлюються після збурень, отже, забезпечуючи стійкість до змін, тоді як повільні енергетичні канали (наприклад, гриби) повільно обертають поживні речовини, послаблюють реакції на збурення і, отже, надають опір змінам. Взаємодоповнюючі функції цих двох енергетичних каналів можуть сприяти швидкому, але стабільному відновленню після збурень, і, навпаки, зміна відносного впливу цих каналів може дестабілізувати екосистему. Зовнішні атрибути включають мінливість навколишнього середовища та внесок рослинного співтовариства в ґрунтовий вуглець, вологу та поживні речовини. Незважаючи на те, що реакція підземних спільнот на хронічний стрес досить добре зрозуміла, автори визначають реакцію на екстремальні кліматичні умови та потенціал різких екологічних змін як критичні прогалини в знаннях, які слід усунути експериментально.

Стійкість екологічних спільнот вимагає довгострокових перспектив, щоб покращити наше розуміння реакції громади на зміни. Іглесіас і Вітлок [8]

використовують палеоекологічні записи пилку та деревного вугілля з помірних лісів у Північній і Південній півкулях, щоб розглянути роль вогню в зміні складу лісових дерев. Вони виявили, що стійкість або вразливість складу лісових видів до зміни режимів пожеж залежить від низки місцевих факторів, включаючи клімат, умови ґрунту та історичну спадщину; у деяких випадках екстремальні явища в поєднанні з біофізичними зворотними зв'язками можуть призвести до того, що екосистеми, що складаються з довгоживучих видів, повністю змінюють склад екосистеми у відповідь на одну пожежу. Ліси помірною поясу зазнали як тривалих періодів стабільності, так і різких змін у відповідь на зміну клімату та людську діяльність (випалювання для розчищення землі) протягом пізнього четвертинного періоду, і для того, щоб передбачити майбутні екологічні сценарії за темпами, потрібне розуміння стабільності та порушення рівноваги на території. потепління, яке є безпрецедентним у голоцені та за його межами.

Зміна клімату зрештою спричиняє втрату наземного біорізноманіття та впливає на накопичення вуглецю в екосистемі як прямо, так і опосередковано через зміну землекористування, тобто розширення орних угідь унаслідок зміни клімату.

Зміна клімату та погіршення стану навколишнього середовища становлять серйозну загрозу для Європи та всього світу. Для подолання цих викликів Європейська зелена угода має на меті перетворити Європейський Союз (ЄС) на сучасну, ефективну у використанні ресурсів та конкурентоспроможну економіку. Це передбачає досягнення таких цілей: відсутність чистих викидів парникових газів до 2050 року, економічне зростання без збільшення використання ресурсів і забезпечення того, щоб жодна особа чи регіон не залишалися позаду. Крім того, угода орієнтована на захист, збереження та підвищення природного капіталу ЄС, а також на забезпечення здоров'я та добробуту громадян, зменшуючи екологічні ризики та негативні впливи.

Наше здоров'я, наша економіка та наш добробут залежать від стану навколишнього середовища, яке стикається з кількома серйозними проблемами,

не в останню чергу такими як зміна клімату, нераціональне споживання та виробництво, а також різні форми забруднення.

Екологічні стратегії ЄС, зокрема новий план дій циклічної економіки, стратегія біорізноманіття до 2030 року, стратегія «від ферми до столу», план дій щодо нульового забруднення та відповідне законодавство, спрямовані на захист природних середовищ, підтримку чистоти повітря та води, належну утилізацію відходів, підвищення обізнаності щодо токсичних хімічних речовин і допомогу підприємствам у переході до сталого розвитку. Всі ці ініціативи мають на меті забезпечити високий рівень життя людей при збереженні екологічного балансу планети.

Європейський Союз активно бореться зі зміною клімату та деградацією навколишнього середовища завдяки амбітній внутрішній політиці та тісній співпраці з міжнародними партнерами. Він розробляє та впроваджує кліматичні політики, відіграючи важливу роль у міжнародних переговорах по клімату, зокрема в рамках Паризької угоди. ЄС також прагне успішно впровадити систему торгівлі викидами, щоб сприяти зниженню викидів парникових газів.

Європейський кліматичний закон закріплює цілі, визначені в Європейській зеленій угоді, і передбачає досягнення кліматичної нейтральності Європи до 2050 року. Закон також встановлює проміжну мету — скорочення чистих викидів парникових газів на 55% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року. ЄС активно враховує питання клімату в різних сферах політики, таких як транспорт і енергетика, і підтримує розвиток технологій з низьким вуглецевим вмістом та адаптаційні заходи.

Сталий розвиток є ключовим принципом Договору про Європейський Союз і основною метою як внутрішньої, так і зовнішньої політики ЄС. Порядок денний Організації Об'єднаних Націй на період до 2030 року та її цілі сталого розвитку визначають універсальне зобов'язання боротися з бідністю та створювати сталий світ, з фокусом на добробут людства та збереження здорової планети.

Зміни в атмосфері та океанах можуть суттєво вплинути на біосферу — тонку живу оболонку Землі, яка тісно пов'язана з атмосферою і гідросферою, створюючи умови для існування людських суспільств. Таким чином, деградація або відновлення частин біосфери можуть мати як локальні, так і глобальні наслідки. Антропогенні викиди парникових газів, що спричиняють зміну клімату та підкислення океанів, все більше загрожують стабільності природних екосистем та життєздатності людських спільнот, які від них залежать. Ці загрози можуть мати серйозні наслідки, і з часом вони стають дедалі більш очевидними. Земля вже спрямовується до значного потепління клімату, з прогнозами подальшого підвищення температури, якщо траєкторії викидів вуглецю не зміняться кардинально.

Наукові дослідження продовжують уточнювати розуміння кліматичної системи Землі та її взаємозалежності від біосфери. Здебільшого прогнози вказують на підвищення ймовірності негативних наслідків зміни клімату для екосистем і людей. Дійсно, наслідки, пов'язані з кліматом, вже є свідками, і, здається, їх серйозність і частота зростають. Ряд потенційних кліматичних переломних точок у системі Землі вже демонструють перші ознаки активації [2]. Відповідно, Спеціальна доповідь Міжнародної групи експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) 2018 року про 1,5 °C попереджає, що нагрівання планети вище 1,5 °C призведе до наслідків зміни клімату, включаючи посуху, повені, хвилі спеки та підвищення рівня моря. шкідливі для людства та біорізноманіття. У той час як попередня міжнародно узгоджена мета становила 2°C, ця різниця в півградуса може зменшити ризик значної деградації екосистем Арктики та коралових рифів. Максимальне потепління на 1,5 °C означає, що у світу є приблизно 12 років, щоб скоротити глобальні чисті викиди вуглецю вдвічі, щоб уникнути найбільш значних наслідків, але навіть якщо цю мету буде досягнуто, потенційні наслідки потепління, ймовірно, триватимуть протягом десятиліть або навіть століть [3].

Останні наукові досягнення вказують на те, як зміна клімату може вплинути на наземні, водні та морські екосистеми, часто у взаємодії з іншими факторами. Зокрема, він стосувався дослідницьких кордонів, таких як наслідки

зміни мінливості клімату та екстремальних ситуацій; взаємодія між кількома стресорами; пороги та потенціал для різких змін; і мультитрофічні взаємодії в ряді наземних, водних і морських екосистем.

Розглянуті можливості допомоги та управління екосистемами для підвищення як їх стійкості, так і стійкості суспільства до зміни клімату шляхом вивчення ряду наукових і політичних аспектів. Це включало те, як найкраще керувати екосистемами, щоб підвищити їхню стійкість до зміни клімату, їхню здатність трансформуватися в умовах зміни клімату та як управління екосистемами може стати стратегією більш загальної адаптації до змін. Таким чином, головна увага полягала в тому, щоб розглянути, як управління та відновлення екосистеми можуть сприяти «природним рішенням» (NbS) для подолання як причин, так і наслідків зміни клімату. Проте ефективність, масштабованість і масштабність різних стратегій, заснованих на природі, необхідно вивчити, краще зрозуміти й оцінити [5].

Екологічні виклики в територіальному плануванні вимагають комплексного підходу, що враховує екологічну стійкість і адаптацію до змін клімату. Інтенсивна урбанізація та промисловий розвиток часто призводять до виснаження природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища. Для подолання цих викликів важливо інтегрувати екологічні стандарти у всі етапи планування: від проектування міських зон до розвитку інфраструктури. Стратегії, що базуються на зелених технологіях, відновлюваних джерелах енергії та охороні біорізноманіття, допомагають забезпечити сталість розвитку. Важливо також впроваджувати політику екологічної модернізації та реабілітації деградованих територій для збереження природного балансу та якості життя [17].

Планування розвитку територіальних громад в умовах подолання екологічних та кліматичних загроз є однією з найбільш важливих проблем сьогодення, особливо в контексті глобальних змін клімату та погіршення екологічної ситуації. Зміни клімату, зокрема зростання температури, підвищення рівня океану, екстремальні погодні явища, такі як посухи, повені та буревії, створюють серйозні труднощі для планування розвитку територіальних громад,

яке повинно бути адаптоване до нових умов. Окрім того, погіршення екологічної ситуації на територіях, забруднення повітря, води та ґрунтів, а також вичерпання природних ресурсів вимагають перегляду старих підходів до управління територіями та розробки нових стратегій сталого розвитку.

Під час планування розвитку територіальних громад виникає необхідність інтеграції екологічних факторів у процеси планування міст і сільських територій. Це включає оцінку екологічних ризиків, таких як можливі зсуви ґрунту, повені, ерозії, втрати біорізноманіття, а також розробку заходів щодо їхньої мінімізації. У зв'язку з цим, виникає потреба у створенні гнучких, адаптивних систем управління, які можуть швидко реагувати на нові виклики. Особливу увагу слід приділяти адаптації інфраструктури до змін клімату. Наприклад, підвищення ризику затоплень у прибережних регіонах вимагає будівництва захисних споруд та змін у забудові цих територій, а підвищення температури – створення нових систем охолодження міського простору, таких як зелені насадження та водні об'єкти [19-21].

Таблиця 2.1

Подолання загроз екологічного та кліматичного характеру в контексті
планування розвитку територіальних громад

Тип загрози	Заходи подолання	Стратегічні напрями удосконалення інституціонального середовища
1	2	3
Зміна клімату	- Адаптація інфраструктури до нових кліматичних умов (зміцнення дамб, підвищення рівня стійкості будівель)	- Інтеграція кліматичної політики в національні стратегії розвитку
	- Використання відновлюваних джерел енергії	- Створення регіональних кліматичних центрів для моніторингу та прогнозування змін клімату
	- Розвиток зеленої інфраструктури в містах	- Запровадження кліматичних стандартів у будівельних нормах і регуляціях
Забруднення повітря	- Перехід на екологічно чисті джерела енергії (сонячна, вітрова, гідроенергія)	- Розробка національних програм з декарбонізації промисловості
	- Зниження викидів шкідливих речовин від транспорту через впровадження електротранспорту та велосипедної інфраструктури	- Посилення законодавчої бази щодо контролю за викидами в атмосферу

Повені та підтоплення	- Будівництво дренажних систем та підвищення якості водовідведення	- Інтеграція водозахисних заходів у місцеві програми розвитку
	- Заборона забудови в зонах ризику затоплень	- Створення національних стандартів управління водними ресурсами і захисту від повеней
	- Створення водоутримуючих зон (парк, природні ландшафти, зелені зони)	- Запровадження страхування від стихійних лих
Ерозія ґрунтів та втрата родючості	- Проведення заходів щодо рекультивації земель	- Розробка програм підтримки екологічного землеробства
	- Створення лісосмуг для захисту ґрунтів від вітрової ерозії	- Введення норм обмеженого використання хімічних добрив і пестицидів
	- Використання агротехнологій, які зберігають структуру ґрунту	- Створення системи агроекологічного моніторингу
Втрата біорізноманіття	- Створення та розширення природоохоронних територій	- Вдосконалення законодавства щодо охорони рідкісних видів і екосистем
	- Впровадження природоорієнтованих рішень у міському плануванні	- Створення національної стратегії збереження біорізноманіття
Нестача водних ресурсів	- Впровадження систем ефективного водокористування та збереження води	- Створення законодавства з регулювання використання водних ресурсів
	- Зниження втрат води в системах водопостачання та водовідведення	- Введення інноваційних методів управління водними ресурсами, зокрема у сільському господарстві
	- Переорієнтація на використання дощової та повторно використаної води	- Розробка програм з управління водними ресурсами у посушливих регіонах
Екстремальні погодні явища (суховії, буревії)	- Розробка системи раннього попередження та кризового планування	- Створення механізмів державного реагування на надзвичайні кліматичні ситуації
	- Зміцнення будівельної інфраструктури, підвищення стійкості будівель до вітрових навантажень	- Інтеграція стандартів стійкості до погодних явищ у будівельні норми
	- Розвиток зелених зон для захисту від сильних вітрів	- Міжнародне співробітництво у сфері управління ризиками стихійних лих
Забруднення водних ресурсів	- Очищення стічних вод та впровадження технологій біологічного очищення води	- Впровадження суворих екологічних стандартів для промислових підприємств
	- Заборона на скидання небезпечних речовин у водні об'єкти	- Створення програм екологічного моніторингу водних ресурсів

Джерело: складено автором.

У сучасних умовах важливим аспектом планування розвитку територіальних громад є застосування новітніх технологій для моніторингу

екологічного стану та прогнозування кліматичних змін. Використання геоінформаційних систем (ГІС) дозволяє отримувати точні дані про стан територій, їхні екологічні характеристики, можливі ризики та змінювати плани розвитку на основі отриманих даних. Наприклад, аналіз ландшафту за допомогою ГІС може допомогти визначити найбільш вразливі до повеней райони і вжити заходів щодо запобігання їх затопленню. Також, технології дистанційного зондування Землі надають можливість відстежувати зміни в навколишньому середовищі в режимі реального часу.

Стратегія сталого розвитку відіграє ключову роль в територіальному плануванні в умовах подолання загроз екологічного та кліматичного характеру. Сутність цього підходу полягає у забезпеченні балансу між економічним зростанням, соціальним добробутом і збереженням довкілля. Планування територій має включати заходи щодо раціонального використання природних ресурсів, збереження екосистем та впровадження екологічно чистих технологій. Особлива увага приділяється відновлюваним джерелам енергії, таким як сонячна та вітрова енергія, які можуть суттєво зменшити залежність від викопних видів палива та сприяти скороченню викидів парникових газів.

Одним із ключових підходів до подолання екологічних загроз є концепція «зелених міст», яка передбачає створення сприятливих для життя міських середовищ із низьким рівнем забруднення, ефективною системою управління відходами, енергозберігаючими будівлями та розвиненою інфраструктурою для велосипедистів та пішоходів. Важливим аспектом цього підходу є впровадження вертикальних садів, зелених дахів, а також інтеграція природних зон у міський простір. Такі міста мають стати більш стійкими до екстремальних погодних явищ і сприяти покращенню якості життя мешканців.

Крім того, важливу роль у подоланні загроз екологічного та кліматичного характеру відіграє міжнародне співробітництво. Багато країн уже стикаються з наслідками кліматичних змін, тому є потреба в координації дій на глобальному рівні для запобігання катастрофічним наслідкам. Наприклад, участь у міжнародних угодах, таких як Паризька кліматична угода, допомагає

встановлювати спільні цілі щодо скорочення викидів парникових газів і розробки адаптаційних заходів [22].

Таким чином, територіальне планування в умовах подолання загроз екологічного та кліматичного характеру є комплексним процесом, який потребує врахування багатьох факторів та залучення різних інструментів і стратегій. Це планування має бути засноване на принципах сталого розвитку, інтеграції новітніх технологій і міжнародного співробітництва.

2.3. Територіальне планування в Україні в контексті впливу соціальних та демографічних чинників

Незважаючи на те, що Україна недостатньо готова до продовження моделі конкурентоспроможних субрегіонів, наразі розробляються нові методи розвитку та зміцнення її регіонів. Законодавче середовище не підтримує економічну автономію регіонів, а, по суті, працює проти неї. Аналогічно, політики не приймають рішень, запропонованих нижчими рівнями, які життєво важливі для конкурентних компаній і територій. Водночас економічна динаміка територіальних громад і регіонів, яка є формальною основою їх конкурентоспроможності та економічного розвитку, визначається потенціалом цих територій. Тому в рамках ключових концепцій регіонального розвитку завжди були завдання потенціалу території регіону, його ресурсності, що впливає з інтенсивності природокористування. Механізми планування в Україні принципово змінилися в ході запровадження ринкової економіки, але значення планування, заснованого на нових теоретично методологічних засадах, продовжує зростати. Незважаючи на те, що для українського менталітету планування вважається провідною управлінською парадигмою Радянського Союзу, сучасне управління країною та розвиток її регіонів також потребує планування розвитку територіальних громад як комплексного методу ефективного впливу на регіональну еволюцію.

Адміністративний процес планування територій та регіонального розвитку має вирішити низку сучасних проблем, пов'язаних із використанням головного регіонального ресурсу – простору (як біологічно продуктивної бази) та територій (як геопросторової основи суспільного існування). Невелика територія, на якій зосереджена велика кількість населення, свідчить про усвідомлення правильного поводження з нею. Очевидно, що на перших етапах розвитку цивілізації такими осередками концентрації населення були міста, що призводить до розуміння того, що територіальне планування отримало свій розвиток еволюційно з планування міст і містобудування як піонерних напрямків організації геопростору суспільної діяльності.

Розвиток планування територіальних громад характеризується як диференціацією, так і інтеграцією окремих елементів, функцій та підсистем, а також впровадженням нових технічних, інформаційних і інтелектуальних можливостей. Це обумовлено процесом формування міських композицій, які принципово змінюються в різні історичні періоди та в різних культурах, в залежності від значення влади, церкви, соціальних груп і соціальних процесів [26].

Згідно з національними нормами, для кожної адміністративно-територіальної одиниці та громади створення планувальних документів є обов'язковим. Однак на практиці більшість адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів не мають актуальних планувальних документів. Тим не менше, ці кроки свідчать про зростаючу важливість планування територій у країні, навіть виокремлення його як окремого дослідницького напрямку, що є порівнянним за значенням із соціально-економічним плануванням. З активізацією планування територій в регіонах України та ухваленням нового законодавства виникає потреба в переосмисленні теоретико-методологічної бази, а також у розробці планування для територій різних масштабів і рівнів. Водночас необхідно вирішити питання термінологічного та концептуального визначення планування розвитку територіальних громад, оскільки в сучасних наукових джерелах існує термінологічна неузгодженість. Вітчизняна наука в галузі

регіонального планування розвитку територіальних громад розвивалася в різних сферах, що призвело до відсутності єдиної теоретичної основи і виникнення термінологічних суперечностей. Розуміння поняття «планування території» як одного з найскладніших понять у суспільній географії, містобудуванні та регіональній політиці включає процес змін і трансформацій наукових ідей, теорій і поглядів вчених, що формують наукове світосприйняття [27].

Слід підкреслити, що її риси як цілісного та унікального ресурсу завжди були першоосновою використання та диференціації планування території. Перша і основна функція поняття «територія» – геопросторовий зв'язок будь-яких географічних об'єктів і характеристик їх розташування, розміщення та територіальних поєднань (геокомплексів).

Об'єктивація оптимальної моделі просторової організації та відповідних типів використання регіональних територій передбачає найближчу перспективу досліджень нових стратегій (проектів, програм, концепцій тощо) соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до сучасної державної регіональної політики.

Потребує методологічної та методичної розробки стратегія основних видів природокористування в регіоні та видів господарської діяльності в проектних виробках. Основним завданням стає формування перспективного балансу територій регіону за видами господарської діяльності та відповідними напрямками природокористування. Необхідно показати прогностичний поділ територій і земель відповідно до різних видів природокористування та типів їх сільськогосподарського використання, територіальну конкуренцію – конфліктність різноманітних зв'язків природокористування.

На регіональному рівні необхідно досліджувати територіальний поділ за особливими просторовими зв'язками та поєднаннями, а не за окремими видами їх використання для потреб геопланування та ефективної організації території. Територіальний поділ планових ділянок використання в регіональному масштабі має відображати не окремі види природокористування, а геопросторові

поєднання, які необхідно систематизувати та оцінити геоecологічну конфліктність таких поєднань.

Стратегії соціально-економічного розвитку регіонів визначають пріоритетні напрямки та види економічної діяльності. У проектних розробках для кожної сфери діяльності враховуються вимоги щодо необхідних земель і територій. Однак ці стратегії не містять планів ефективного територіального та регіонального землекористування, які б комплексно аналізували запити різних секторів на землю і пропонували рішення для конфліктів, пов'язаних із дефіцитом земель, особливо в умовах зростаючої конкуренції серед різних видів сільськогосподарської діяльності.

Територіальне планування в Україні є ключовим інструментом регулювання просторового розвитку країни, яке здійснюється з урахуванням впливу різноманітних чинників, включно з соціальними та демографічними змінами. Соціальні й демографічні чинники мають вирішальний вплив на формування планів розвитку територій, адже вони визначають потреби населення в житлі, інфраструктурі, соціальних послугах та робочих місцях. У сучасних умовах територіальне планування в Україні стикається з викликами, пов'язаними зі зміною чисельності населення, його віковою структурою, урбанізаційними процесами, міграцією, а також соціально-економічними нерівностями, що суттєво впливають на просторове розміщення ресурсів та послуг [28].

Демографічна ситуація в Україні є складною та неоднорідною. Зокрема, у багатьох регіонах спостерігається негативна динаміка населення через скорочення народжуваності та зростання смертності, що призводить до депопуляції, особливо в сільських районах. Водночас великі міста, такі як Київ, Харків, Одеса та Львів, продовжують демонструвати приріст населення, що зумовлено як внутрішньою міграцією, так і урбанізаційними процесами. Це створює значне навантаження на інфраструктуру міст і вимагає адаптації систем управління міським простором до нових соціальних та демографічних реалій. Урбанізація спричиняє концентрацію ресурсів у великих міських агломераціях,

що призводить до виникнення проблем нерівномірного розподілу інфраструктурних об'єктів та доступу до послуг між різними регіонами.

Важливою соціальною складовою, яка впливає на територіальне планування, є зміна вікової структури населення України. Країна стикається з процесом старіння населення, що вимагає перегляду пріоритетів у розвитку соціальної інфраструктури. Це, зокрема, потребує розробки спеціалізованих планів щодо будівництва медичних установ, закладів соціального обслуговування для літніх людей та адаптації громадських просторів для їхніх потреб. Також старіння населення тісно пов'язане зі змінами на ринку праці, де скорочення чисельності працездатного населення може впливати на економічний розвиток регіонів і вимагати нових підходів до стимулювання зайнятості та залучення молодих спеціалістів до малих міст і сільських територій.

Таблиця 2.2

Подолання загроз соціального та демографічного характеру в контексті планування розвитку територіальних громад

Тип загрози	Заходи подолання	Стратегічні напрями удосконалення інституціонального середовища
1	2	3
Депопуляція сільських територій	- Стимулювання економічної активності у сільській місцевості (створення робочих місць, підтримка підприємництва)	- Розробка державних та регіональних програм підтримки малих міст і сіл
	- Розвиток інфраструктури та соціальних послуг (доступ до медичних, освітніх та культурних закладів)	- Створення умов для інвестування в розвиток інфраструктури у відсталих регіонах
	- Підтримка молодих сімей через програми доступного житла	- Спрощення процедур отримання грантів та фінансування для розвитку малого і середнього бізнесу
Міграція (внутрішня та зовнішня)	- Підтримка переселенців через програми соціальної інтеграції (житло, працевлаштування, освіта)	- Розвиток ефективної системи реєстрації та соціальної допомоги для переселенців
	- Підвищення рівня зайнятості в регіонах з високим рівнем еміграції	- Впровадження програм професійної перекваліфікації та підтримки зайнятості
	- Залучення іноземних інвесторів для створення нових робочих місць	- Удосконалення міграційної політики, зокрема щодо внутрішньо переміщених осіб

Старіння населення	- Будівництво спеціалізованих установ для літніх людей (будинки догляду, соціальні центри)	- Розробка національної стратегії підтримки літніх людей та розвитку інфраструктури для них
	- Модернізація медичних та соціальних послуг для осіб похилого віку	- Вдосконалення пенсійної системи та механізмів соціального захисту для літніх людей
Урбанізація та надмірне зростання міст	- Підвищення ефективності планування міських агломерацій (розвиток транспортної, житлової та комунальної інфраструктури)	- Розробка комплексних планів розвитку міських агломерацій з урахуванням демографічних прогнозів
	- Створення зелених зон та просторів для відпочинку	- Інтеграція урбаністичних рішень для покращення якості життя у містах
	- Стимулювання розвитку нових житлових комплексів із доступним житлом	- Впровадження програм для збалансованого розвитку міських і сільських територій
Соціально-економічна нерівність між регіонами	- Інвестування в інфраструктурні проекти у відсталих регіонах	- Створення міжрегіональних програм економічного вирівнювання
	- Децентралізація управління з метою посилення регіональних органів влади та забезпечення ефективного управління ресурсами	- Запровадження спеціальних економічних зон або податкових пільг для стимулювання бізнесу у відсталих регіонах
	- Покращення транспортної та логістичної інфраструктури для зв'язку віддалених регіонів	- Співпраця між різними рівнями влади для ефективного розподілу фінансових ресурсів
Відсутність доступу до якісної соціальної інфраструктури	- Розвиток освітніх, медичних, культурних закладів у регіонах із недостатньою інфраструктурою	- Запровадження державних програм із покращення соціальних послуг у регіонах
	- Покращення якості транспортного сполучення для забезпечення доступу до соціальних послуг	- Удосконалення нормативно-правової бази для стимулювання розвитку соціальної інфраструктури

Джерело: складено автором на основі [25-28].

В контексті планування розвитку територіальних громад в Україні соціальні та демографічні виклики, такі як депопуляція сільських територій, міграція, старіння населення, урбанізація, а також соціально-економічна нерівність між регіонами, потребують системного підходу для їх подолання. Ключовими заходами є стимулювання економічної активності та зайнятості, розвиток інфраструктури, інтеграція переселенців, адаптація міських і сільських

територій до демографічних змін. Стратегічні напрями вдосконалення інституціонального середовища включають децентралізацію, розробку програм підтримки відсталих регіонів, інвестування в інфраструктуру та підтримку соціально вразливих груп. Таким чином, ефективне територіальне планування має бути спрямоване на збалансований розвиток територій, враховуючи соціально-демографічні тенденції, що сприятиме стійкому економічному зростанню та покращенню якості життя населення.

Міграція є ще одним важливим чинником, який впливає на територіальне планування в Україні. Внутрішня міграція, що зумовлена соціально-економічними чинниками, такими як пошук кращих можливостей для працевлаштування, освіти та підвищення рівня життя, зосереджує населення у великих містах, залишаючи сільські території депопульованими. Це призводить до зниження рівня розвитку інфраструктури на периферії та погіршення умов життя в малих населених пунктах. З іншого боку, війна на сході України та російська агресія спричинили значну хвилю внутрішньо переміщених осіб, що вимагає нових підходів до планування соціальної та житлової інфраструктури для забезпечення потреб цих груп населення. У деяких регіонах, зокрема на заході України, значний приплив переселенців створив додаткове навантаження на інфраструктуру, що потребує швидкого реагування і адаптації системи управління просторовим розвитком.

Серед соціальних чинників, які впливають на територіальне планування, варто також відзначити проблему соціально-економічної нерівності між різними регіонами країни. Західні області, порівняно з центральними та східними, демонструють нижчий рівень економічного розвитку, що призводить до виникнення диспропорцій у доступі до інфраструктурних послуг, робочих місць та соціального забезпечення. Територіальне планування має бути спрямоване на вирівнювання цих диспропорцій через стимулювання розвитку відсталіх регіонів, інвестування в їхню інфраструктуру та створення умов для економічного зростання. Такі заходи можуть включати розвиток транспортної інфраструктури для покращення зв'язків між регіонами, стимулювання

інвестицій у виробничі сектори економіки в малих містах та підтримку малих і середніх підприємств.

У контексті планування розвитку територіальних громад важливо враховувати потреби різних соціальних груп, таких як молодь, літні люди, внутрішньо переміщені особи та інші вразливі категорії населення. Планування міст і сіл має бути спрямоване на створення комфортного, доступного та інклюзивного середовища, яке забезпечує рівні можливості для всіх категорій громадян. Це передбачає не лише розвиток житлової та транспортної інфраструктури, але й створення соціальних просторів, де мешканці можуть брати участь у громадському житті, відпочивати та взаємодіяти.

Таким чином, територіальне планування в Україні в умовах впливу соціальних та демографічних чинників є багатограним і комплексним процесом, що вимагає системного підходу до вирішення проблем, пов'язаних із зміною чисельності населення, його віковою структурою, міграцією та нерівномірним розвитком регіонів. Завданням держави та місцевих органів влади є забезпечення гармонійного розвитку територій, враховуючи соціально-демографічні тенденції, і створення умов для стійкого економічного зростання та поліпшення якості життя громадян.

Висновки до розділу 2

Територіальне планування в Україні стикається з низкою викликів та загроз, які відображають як внутрішні, так і зовнішні фактори. Однією з ключових проблем є депопуляція сільських територій, що веде до скорочення населення в малих населених пунктах, втрати економічного потенціалу та погіршення інфраструктури. Міграційні процеси, зокрема внутрішня міграція та переселення через війну, створюють нерівномірний розподіл населення, збільшуючи навантаження на міста та призводячи до занедбаності периферійних територій.

Важливим викликом є старіння населення, яке потребує переорієнтації системи планування на створення інфраструктури та послуг для осіб похилого віку. Водночас урбанізація і неконтрольоване зростання великих міст підвищують навантаження на комунальну інфраструктуру та екологічні ресурси, вимагаючи комплексного підходу до управління міськими агломераціями.

Крім того, соціально-економічна нерівність між регіонами України, яка проявляється у відмінностях рівня життя, доступу до соціальних послуг та економічних можливостей, потребує уваги через розробку політик вирівнювання. Інфраструктурна слабкість окремих регіонів і нерівномірний розподіл інвестицій підсилюють ці диспропорції.

Зовнішні виклики, такі як зміни клімату, військова агресія та глобальні економічні процеси, також впливають на територіальне планування. Кліматичні загрози вимагають інтеграції екологічних та адаптаційних заходів у планування територій, а військові дії на сході та півдні країни створюють додаткові труднощі для розвитку і відновлення територій.

Отже, сучасні виклики для планування розвитку територіальних громад в Україні є багатовекторними та потребують інтегрованого підходу, що поєднує інфраструктурні, соціальні, економічні та екологічні аспекти. З метою ефективною відповіді на ці виклики необхідно вдосконалювати інституціональне середовище, стимулювати децентралізацію, посилювати міжрегіональну співпрацю та забезпечувати збалансований розвиток усіх територій країни.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

3.1 Інноваційні методи залучення територіальних громад до процесів планування місцевого розвитку

Територіальне планування є одним з ключових інструментів регіонального розвитку, який дозволяє забезпечити збалансоване використання ресурсів, збереження екологічної рівноваги та раціональне використання територій. В умовах сучасних викликів, таких як урбанізація, зміна клімату, демографічні зміни та економічна нестабільність, питання оцінки ефективності поточних стратегій планування розвитку територіальних громад стає особливо актуальним. Ефективність цих стратегій визначається їх здатністю адаптуватися до змін і потреб територій, забезпечувати сталий розвиток та підвищувати рівень життя населення. Основними критеріями оцінки є вплив на економічний розвиток, соціальну інфраструктуру, екологічну стійкість та просторову інтеграцію. Багато країн використовують різні моделі та підходи до планування, але загальними є прагнення до впровадження інноваційних інструментів і технологій, таких як геоінформаційні системи (ГІС), що дозволяють створювати точні прогнози і планувати розвиток територій з врахуванням різноманітних факторів. Одним із прикладів сучасних підходів є інтегроване планування, яке передбачає тісну співпрацю між різними секторами та зацікавленими сторонами, що сприяє більш ефективному використанню ресурсів та прийняттю оптимальних рішень. На міжнародному рівні багато уваги приділяється сталому розвитку територій, що проявляється через впровадження міжнародних стандартів та рекомендацій, таких як Цілі сталого розвитку ООН. Проте, оцінка ефективності стратегій потребує глибокого аналізу конкретних територіальних умов, оскільки універсальних рішень не існує. Наприклад, стратегія, яка успішно працює в густонаселених міських районах, може бути неефективною у сільській

місцевості з низькою щільністю населення. Отже, важливо враховувати локальні особливості території при розробці та впровадженні планів. Ефективність стратегій також залежить від наявності інструментів моніторингу та оцінки результатів. Важливо не тільки визначити цілі, але й мати можливість оцінити, наскільки успішно вони досягнуті. Моніторинг дозволяє вчасно виявляти проблеми та коригувати стратегії, що забезпечує їхню більшу гнучкість та адаптивність. Багато країн стикаються з проблемами бюрократизації процесу планування, що затримує прийняття рішень та їх впровадження. Крім того, вплив політичних факторів часто може негативно позначитися на об'єктивності та ефективності стратегій. Залучення громадськості та інших зацікавлених сторін на ранніх етапах процесу може допомогти підвищити прозорість і результативність планування. Таким чином, для успішного територіального розвитку необхідно впроваджувати стратегії, які базуються на наукових підходах, враховують місцеві особливості, а також передбачають можливість гнучкого реагування на зміни. Лише такий підхід може забезпечити збалансований розвиток територій у довгостроковій перспективі.

До інноваційних методів залучення територіальних громад до процесів планування місцевого розвитку варто віднести питання:

спільного прийняття рішень: шляхом залучення громадян до обговорення та прийняття рішень щодо розвитку їхнього населеного пункту. Це може включати публічні слухання, фокус-групи, анкетування тощо;

налагодження електронної участі мешканців громади до процесів планування місцевого розвитку шляхом використання онлайн-платформ для збору думок та пропозицій від громадян. Це може бути веб-сайт громади, додаток для смартфонів або соціальні мережі;

створення громадських робочих груп або спеціальних комітетів, в яких беруть участь представники громади, експерти, активісти, які спільно розробляють плани розвитку;

співпраці з неурядовими організаціями, які маючи відповідний досвід щодо розвитку громад, можуть надавати консультації, тренінги та підтримку;

участь у формуванні громадських бюджетів через залучення громадян до процесів прийняття рішень щодо розподілу бюджетних коштів на місцевий розвиток.

Таблиця 3.1

Інноваційні методи залучення територіальних громад до процесів
планування місцевого розвитку

Метод	Характеристика
Спільне прийняття рішень	Забезпечує участь громадян у процесі ухвалення важливих рішень через публічні слухання, воркшопи, круглі столи та інші форми обговорення; сприяє прозорості, врахуванню думок усіх сторін та підвищенню рівня відповідальності громади за реалізацію рішень.
Налагодження електронної участі мешканців громади	Використання цифрових платформ, соціальних мереж, мобільних додатків та онлайн-опитувань для залучення громадян до обговорення та голосування; дозволяє охопити більшу аудиторію, забезпечити оперативний зворотний зв'язок і прозорість процесу.
Створення громадських робочих груп	Формування груп із представників громади, бізнесу, влади та експертів для обговорення та реалізації проєктів; сприяє налагодженню діалогу, координації дій та врахуванню інтересів різних соціальних груп.
Співпраця із неурядовими організаціями	Партнерство з громадськими організаціями для реалізації ініціатив, залучення ресурсів, проведення навчань та експертних консультацій; сприяє посиленню інституційної спроможності громади та запровадженню найкращих практик.

Джерело: узагальнено автором на основі [68-71].

Метод спільного прийняття рішень є ефективним інструментом залучення громадян до процесу управління та планування місцевого розвитку. Він передбачає активну участь мешканців територіальної громади, представників бізнесу, органів влади та інших зацікавлених сторін у процесі обговорення та ухвалення ключових рішень, які впливають на життя громади. Цей підхід базується на принципах прозорості, відкритості, рівноправності та колективної відповідальності за прийняті рішення.

Основною метою спільного прийняття рішень є забезпечення максимальної відповідності ухвалених рішень реальним потребам та очікуванням громади. Для цього створюються робочі групи, громадські ради чи

спеціальні комітети, які включають представників різних соціальних груп. На етапі планування використовується широкий спектр інструментів, таких як публічні слухання, воркшопи, круглі столи та громадські форуми. Ці заходи дозволяють учасникам вільно висловлювати свої ідеї, обговорювати альтернативні варіанти рішень та спільно визначати пріоритети.

Важливим елементом методу є використання сучасних технологій для забезпечення участі максимальної кількості громадян. Онлайн-платформи, соціальні мережі, мобільні додатки та інтерактивні опитування дозволяють залучати тих, хто не може бути фізично присутнім на обговореннях. Такий підхід не лише розширює доступ до інформації, але й підвищує рівень довіри до процесу, оскільки результати обговорень стають відкритими та доступними для всіх.

Однією з ключових переваг спільного прийняття рішень є підвищення рівня відповідальності громади за результати. Громадяни, які брали участь у процесі, краще розуміють аргументи та обмеження, що вплинули на остаточний вибір, і частіше підтримують реалізацію прийнятих рішень. До того ж, цей метод сприяє розвитку соціального капіталу, оскільки зміцнює взаємодію між різними групами населення та владою, формуючи культуру співпраці.

Застосування методу спільного прийняття рішень має свої виклики, зокрема потребу в ретельному модераторстві, уникненні конфліктів та забезпеченні врахування інтересів усіх сторін. Проте, при правильній організації, цей підхід дозволяє створити стійкіші, інклюзивніші та більш результативні рішення, які відповідають реальним запитам громади та сприяють її розвитку.

Розглянемо детальніше інноваційні методи залучення територіальних громад до процесів планування місцевого розвитку.

Даляк Н.А. у своєму дослідженні розглядає такий метод залучення кола зацікавлених осіб, які беруть участь у процесі планування місцевого розвитку, як модель «CLEAR» (рис. 3.1).

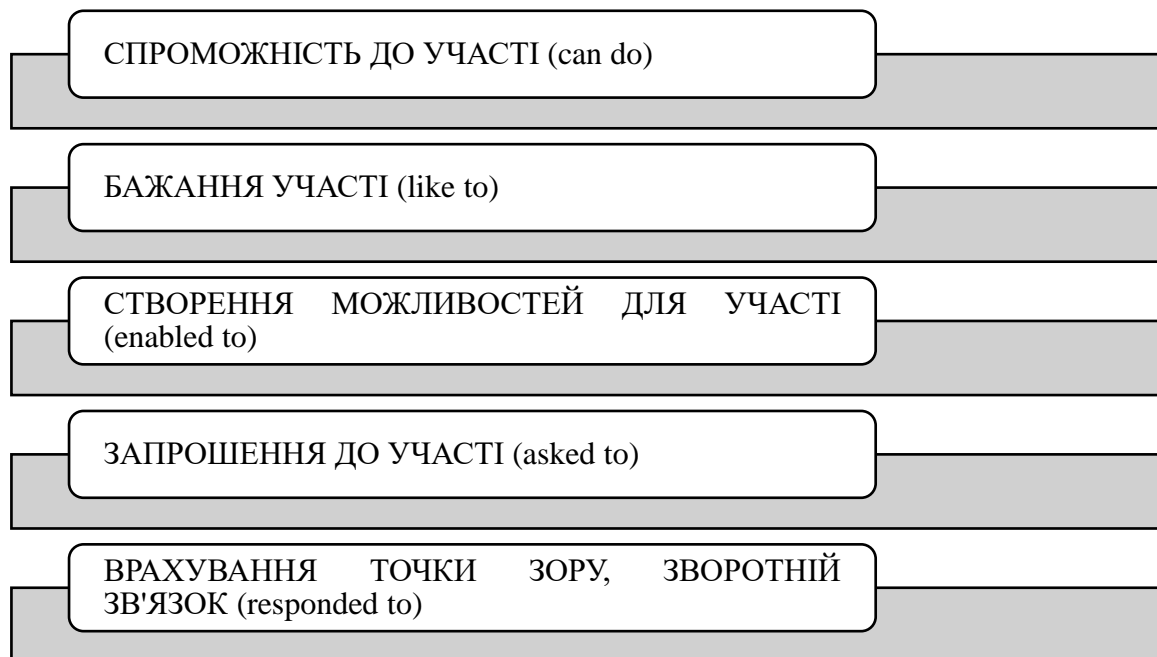

Рис. 3.1. Модель «CLEAR».

Джерело: [68].

Інноваційні методи залучення територіальних громад до процесів планування місцевого розвитку спрямовані на підвищення активності населення, забезпечення прозорості процесів та створення умов для ефективної співпраці між органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадськістю. Одним із ключових підходів є використання цифрових технологій, зокрема онлайн-платформ для громадських обговорень, електронних петицій, опитувань та інтерактивних карт. Такі інструменти дозволяють охопити широку аудиторію, забезпечити оперативний зворотний зв'язок та врахувати думку громади на різних етапах планування.

Важливу роль відіграють інноваційні форми участі, такі як воркшопи, хакатони та дизайн-мислення, які дозволяють спільно напрацьовувати ідеї, шукати нестандартні рішення та залучати громадян до створення конкретних проектів розвитку. Застосування гейміфікації у вигляді конкурсів, симуляцій чи інтерактивних завдань стимулює громадян до активнішої участі та сприяє кращому розумінню складних управлінських процесів.

Крім того, значна увага приділяється розвитку локальних ініціатив через механізми партисипативного бюджету, коли громада безпосередньо бере участь у розподілі бюджетних коштів, голосуючи за проекти, які вважає найбільш важливими. Це підвищує рівень відповідальності громадян та формує довіру до місцевої влади [69-71].

Ефективність залучення також зростає завдяки створенню громадських просторів і коворкінгів, де жителі можуть взаємодіяти, обговорювати ідеї та спільно працювати над проектами. Такий підхід сприяє формуванню соціального капіталу та зміцнює зв'язки між різними групами населення.

Важливим інструментом є проведення соціологічних досліджень, анкетувань та фокус-груп, які дозволяють глибше зрозуміти потреби та очікування громади. Додатково, застосування віртуальної та доповненої реальності для візуалізації проектів дає змогу краще представити можливі зміни та отримати конструктивний фідбек.

Таким чином, інноваційні методи залучення територіальних громад до планування місцевого розвитку є комплексним підходом, який поєднує технологічні інструменти, соціальні ініціативи та нові форми комунікації, спрямовані на досягнення прозорості, інклюзивності та ефективності управління.

3.2 Запровадження альтернативних підходів до організації планування розвитку територіальних громад

Територіальне планування є одним із ключових інструментів у забезпеченні сталого розвитку територій, їх ефективного використання та збереження природного середовища. В умовах сучасних викликів, як внутрішніх, так і зовнішніх, Україна постає перед необхідністю модернізації цієї сфери відповідно до міжнародних стандартів і кращих практик. Розвиток планування розвитку територіальних громад в Україні залежить від ряду чинників, серед

яких політична воля, економічна стабільність, розвиток нормативно-правової бази та інституційні зміни. Врахування потреб населення та економіки, а також дотримання принципів екологічної та соціальної стійкості є базовими для формування перспективної стратегії розвитку цієї сфери.

Нормативно-правова база та її реформування

Однією з найважливіших передумов успішного розвитку планування розвитку територіальних громад є наявність чіткої, узгодженої та сучасної нормативно-правової бази. За останні роки Україна зробила значні кроки у напрямі адаптації свого законодавства до стандартів Європейського Союзу, що відкриває нові можливості для підвищення якості планування розвитку територіальних громад. Зокрема, впровадження Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» створило передумови для більш прозорого та ефективного регулювання процесів забудови, однак його впровадження вимагає подальших уточнень та адаптацій до нових умов розвитку.

Окрім цього, важливими є зміни в земельному законодавстві, які мають прямий вплив на питання планування розвитку територіальних громад. У зв'язку з відкриттям ринку землі в Україні виникають нові виклики у сфері планування використання земельних ресурсів, що потребує адаптації законодавства та нових підходів до просторового планування. Реформа земельних відносин та вдосконалення кадастрової системи є одним із головних завдань для поліпшення територіального управління.

Також важливим є впровадження Стратегії сталого розвитку «Україна 2030», яка передбачає інтеграцію принципів сталого розвитку у всі сфери державної політики, включно з територіальним плануванням. Ця стратегія наголошує на необхідності гармонізації соціально-економічних та екологічних інтересів, що стане основою для подальшого розвитку нормативно-правового поля.

Інституційні зміни та децентралізація

Одним із ключових аспектів планування розвитку територіальних громад є проведення інституційних реформ, спрямованих на підвищення ефективності

органів державного управління та місцевого самоврядування. У рамках реформи децентралізації, яка триває в Україні з 2014 року, значна частина повноважень щодо планування розвитку територіальних громад передана на рівень об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Це відкриває нові можливості для формування локальних планів розвитку, які враховують специфіку кожної території.

Передача повноважень на місцевий рівень сприяє більш гнучкому та адекватному плануванню, оскільки місцева влада краще розуміє потреби своїх територій. Проте це також ставить нові вимоги перед місцевими органами влади, зокрема щодо розвитку інституційної спроможності та кадрового потенціалу. Важливим є забезпечення якісної підготовки фахівців у сфері планування розвитку територіальних громад на місцевому рівні, а також створення умов для їхнього професійного зростання.

Роль держави в нових умовах полягає не лише у наданні методичної підтримки та контролі, а й у забезпеченні координації між регіональними та національними планами розвитку. Зокрема, це стосується таких питань, як транспортна інфраструктура, охорона навколишнього середовища та забезпечення соціальної інфраструктури. Без чіткого державного регулювання у цих сферах є ризик виникнення дисбалансів у розвитку окремих регіонів, що може призвести до подальшого загострення соціально-економічних проблем.

Інформаційно-технологічне забезпечення планування розвитку територіальних громад

Важливу роль у сучасному територіальному плануванні відіграють новітні інформаційні технології. Одним із головних напрямів розвитку в цій сфері є впровадження геоінформаційних систем (ГІС), які дозволяють ефективно управляти просторовими даними та забезпечувати прийняття обґрунтованих рішень у сфері використання територій. ГІС забезпечує інтеграцію різних типів даних (географічних, соціальних, економічних) і дозволяє візуалізувати результати планування у формі карт, що робить цей процес прозорішим та зрозумілішим для громадськості.

Окрім цього, широке використання цифрових інструментів у процесі планування розвитку територіальних громад дозволяє знизити ризик корупції та підвищити прозорість процесів. Наприклад, впровадження електронних порталів для отримання дозволів на будівництво або надання інших містобудівних послуг сприяє підвищенню довіри громадськості до місцевих органів влади та зменшенню бюрократичних перешкод.

Інноваційні технології також відкривають нові можливості для моніторингу стану земельних ресурсів та забудови. Використання дронів та супутникових технологій дозволяє отримувати точну інформацію про стан земель, а також відслідковувати динаміку змін на місцевості. Це, своєю чергою, дозволяє більш оперативно реагувати на проблеми, пов'язані з незаконною забудовою або деградацією земель.

Перспективи інтеграції з ЄС та міжнародні стандарти

Одним із важливих чинників, що впливатимуть на розвиток планування розвитку територіальних громад в Україні, є інтеграція з Європейським Союзом. Вступ України до ЄС відкриває нові перспективи для впровадження європейських стандартів у сфері планування розвитку територіальних громад. Зокрема, це стосується адаптації принципів просторового планування, які активно використовуються в країнах ЄС, зокрема принципу субсидіарності, що передбачає передачу повноважень на найнижчий можливий рівень управління.

Європейський досвід також підкреслює важливість залучення громадськості до процесу планування. У багатьох європейських країнах цей процес є максимально прозорим та відкритим, що сприяє формуванню довіри до органів влади. Важливо, щоб і в Україні територіальне планування відбувалося за участю громад, що дозволить забезпечити врахування інтересів різних груп населення.

Крім того, важливим напрямом є впровадження стандартів сталого розвитку, закріплених у міжнародних угодах, таких як Паризька кліматична угода та Цілі сталого розвитку ООН. Україна, як учасник цих угод, зобов'язана враховувати екологічні, соціальні та економічні аспекти при плануванні розвитку

територій. Це, зокрема, стосується питань енергоефективності, збереження біорізноманіття та адаптації до змін клімату.

Виклики та перспективи майбутнього розвитку

Незважаючи на значні кроки, зроблені у напрямі модернізації планування розвитку територіальних громад в Україні, існує ряд викликів, які потребують вирішення. По-перше, це питання корупції у сфері містобудування та використання земельних ресурсів. Хоча було зроблено багато для підвищення прозорості та відкритості процесів, корупційні ризики залишаються високими, особливо на місцевому рівні.

По-друге, важливим викликом є нерівномірність розвитку різних регіонів України. Більшість інвестицій зосереджено у великих містах, тоді як сільські та віддалені території залишаються без належної уваги. Це призводить до посилення соціально-економічної нерівності, що може стати причиною нових проблем у майбутньому.

Сталий розвиток територій – це підхід до управління та планування, який забезпечує збалансований розвиток економічного, соціального та екологічного компонентів, спрямований на задоволення потреб сьогодення без шкоди для майбутніх поколінь. Він є ключовим принципом у формуванні стратегії розвитку регіонів та територіальних громад [72-74].

Економічний аспект сталого розвитку передбачає забезпечення стабільного економічного зростання, що сприяє створенню робочих місць, підвищенню добробуту населення та ефективному використанню ресурсів. Головним завданням є розвиток інноваційних, технологічно прогресивних галузей економіки, підтримка малого і середнього бізнесу, залучення інвестицій та впровадження принципів циркулярної економіки. При цьому особлива увага приділяється зниженню залежності від невідновлюваних ресурсів та підвищенню енергоефективності [72-74].

Соціальний аспект акцентує увагу на поліпшенні якості життя населення, забезпеченні доступу до освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг і культурного розвитку. Сталий розвиток сприяє зменшенню соціальної

нерівності, зміцненню соціальної згуртованості та формуванню активного громадянського суспільства. Особливо важливим є залучення громадян до процесів прийняття рішень, забезпечення гендерної рівності та підтримка соціально вразливих груп населення [72-74].

Екологічний аспект зосереджується на збереженні природного середовища, раціональному використанні природних ресурсів та запобіганні негативному впливу людської діяльності на екосистеми. До пріоритетів належать зменшення викидів парникових газів, впровадження відновлюваних джерел енергії, управління відходами та збереження біорізноманіття. Екологічна стійкість також вимагає врахування кліматичних змін у плануванні розвитку територій та реалізації природоохоронних програм [72-74].

Загалом, сталий розвиток територій досягається завдяки інтеграції цих трьох аспектів у довгострокові стратегії, що дозволяють гармонійно поєднувати економічний добробут, соціальну справедливість та екологічну рівновагу. Це забезпечує сталу основу для процвітання нинішніх та майбутніх поколінь.

Просторовий підхід до організації планування розвитку територіальних громад базується на інтеграції територіального аналізу та врахуванні просторових особливостей у прийнятті рішень. Цей підхід дозволяє більш точно оцінювати ресурси, інфраструктуру, демографічні показники та екологічний стан територій, що є ключовим для сталого розвитку. Сучасні геоінформаційні системи (ГІС) та геоінформаційні технології (ГІТ) відіграють центральну роль у реалізації такого підходу, надаючи інструменти для збору, аналізу, візуалізації та управління геопросторовими даними.

За допомогою ГІС можна створювати цифрові карти, які деталізують інформацію про природні ресурси, наявну інфраструктуру, землекористування, розташування соціальних об'єктів та екологічні зони. Це дозволяє планувальникам і громадам візуалізувати поточний стан території та оцінювати її потенціал для розвитку. Наприклад, аналіз просторових даних дає змогу визначити оптимальні місця для будівництва нових об'єктів, таких як школи, лікарні або транспортні вузли, з урахуванням доступності для населення.

Використання ГІТ також сприяє моніторингу динаміки розвитку територій. Зокрема, супутникові знімки та дистанційне зондування Землі дозволяють оцінювати зміни в землекористуванні, рівень урбанізації чи стан екосистем. Це особливо важливо для контролю за дотриманням екологічних стандартів та запобігання деградації земель.

ГІС та ГІТ технології також забезпечують інтерактивність і доступність даних для громадян. Онлайн-платформи дозволяють жителям територіальних громад отримувати актуальну інформацію про плани розвитку, брати участь у громадських обговореннях та пропонувати власні ініціативи. Такий підхід підвищує рівень залученості громадян та прозорість процесів планування.

Застосування просторового підходу сприяє більш ефективному управлінню територіальними ресурсами, знижує ризики конфліктів через нерівномірний розподіл інфраструктури чи ресурсів і забезпечує інтеграцію екологічних, економічних та соціальних аспектів у процес планування. Завдяки сучасним технологіям та інтеграції просторових даних територіальні громади отримують інструменти для стратегічного бачення свого розвитку, що дозволяє забезпечити сталий і гармонійний розвиток [75-78].

Просторове планування розвитку територій громад є важливим інструментом для системного та сучасного підходу до відновлення громад.

Моніторинг і оцінка процесів планування є важливими складовими ефективного управління розвитком територіальних громад. Ці етапи дозволяють не лише контролювати хід реалізації запланованих заходів, але й своєчасно коригувати стратегії, враховуючи зміну обставин та нові виклики.

Проведення моніторингу забезпечує постійний аналіз поточного стану виконання плану, що дозволяє оперативно виявляти відхилення від запланованих результатів. Це особливо важливо для раціонального використання ресурсів, адже вчасне виявлення проблемних зон знижує ризики перевищення бюджету чи затримок у реалізації проєктів. Моніторинг допомагає також відстежувати ефективність використання фінансових, людських та

матеріальних ресурсів, що сприяє підвищенню прозорості управлінських процесів.

Моніторинг і оцінка в контексті планування розвитку місцевих громад є ключовими елементами забезпечення ефективності та результативності реалізації стратегічних цілей. Вони дозволяють контролювати процес впровадження запланованих заходів, аналізувати досягнуті результати, враховувати динаміку змін у громаді та адаптувати підходи до нових умов і викликів.

Моніторинг у цьому контексті забезпечує безперервний контроль за виконанням плану розвитку громади. Він дозволяє виявляти можливі відхилення від визначених термінів чи ресурсних обмежень, оцінювати прогрес у досягненні поставлених цілей та ефективність використання бюджетних коштів. Такий підхід сприяє своєчасному виявленню ризиків і оперативному реагуванню на них, запобігаючи масштабним проблемам у реалізації проектів.

Оцінка розвитку місцевих громад дозволяє визначити, наскільки впроваджені заходи відповідають потребам населення, а також оцінити їхній вплив на економічне зростання, соціальну згуртованість та екологічну стійкість. Цей процес включає аналіз досягнутих результатів у порівнянні з початковими цілями та очікуваннями, а також врахування відгуків громади. Це дає можливість скорегувати стратегічні пріоритети, враховуючи реальний стан справ та запити мешканців.

Крім того, моніторинг і оцінка сприяють підвищенню прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування. Публікація результатів оцінювання, проведення громадських обговорень та використання інструментів електронної демократії дозволяють залучити мешканців до процесу управління розвитком, формуючи довіру до влади та стимулюючи їхню активну участь у житті громади.

Таким чином, моніторинг і оцінка є невід'ємними етапами планування розвитку місцевих громад, що дозволяють забезпечити ефективне використання

ресурсів, адаптацію до змін і досягнення сталого розвитку на основі реальних потреб і очікувань населення.

Важливим елементом планування розвитку місцевих громад є залучення громадян, про що йшлося у попередньому параграфі.

Іншим важливим кроком є розроблення сценарію розвитку територіальної громади в контексті сталого розвитку.

У таблиці 3.2 наведено орієнтовний алгоритм розроблення сценарію розвитку територіальної громади в контексті планування сталого розвитку територій.

Таблиця 3.2

Алгоритм розроблення сценарію розвитку територіальної громади в контексті планування сталого розвитку територій

Етап	Складові
1. Підготовчий етап: аналіз та організація процесу	Формування робочої групи: Залучення представників громади, місцевого самоврядування, бізнесу, науковців та експертів. Визначення ключових принципів сталого розвитку: Інтеграція економічного, соціального та екологічного аспектів. Збір та аналіз базової інформації: Використання ГІС-технологій, статистичних даних та соціологічних опитувань для оцінки поточного стану громади.
2. Оцінка вихідних умов та ідентифікація проблем	Аналіз ресурсного потенціалу громади: Оцінка природних, економічних, соціальних і культурних ресурсів. Виявлення проблемних зон: Ідентифікація соціальних, економічних та екологічних викликів. SWOT-аналіз: Визначення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз для громади.
3. Формування бачення та цілей	Формулювання бачення розвитку: Узгодження стратегічного напрямку розвитку громади. Встановлення довгострокових цілей: Чітке визначення пріоритетів із урахуванням принципів сталого розвитку. Залучення громади: Проведення громадських обговорень для уточнення бачення та цілей.
4. Розроблення сценаріїв розвитку	Визначення сценарних варіантів: Створення кількох альтернативних сценаріїв розвитку (оптимістичний, песимістичний, базовий). Оцінка впливу сценаріїв: Аналіз економічних, соціальних і екологічних наслідків кожного сценарію. Вибір пріоритетного сценарію: Узгодження найреалістичнішого сценарію з урахуванням інтересів громади.

Продовження таблиці 3.2

5. Деталізація сценарію	Розроблення плану дій: Формування поетапних заходів для реалізації обраного сценарію. Ідентифікація ресурсів: Визначення джерел фінансування, людських та матеріальних ресурсів. Визначення індикаторів: Розроблення ключових показників ефективності для моніторингу реалізації плану.
6. Реалізація та моніторинг	Виконання плану: Координація дій між зацікавленими сторонами, реалізація проєктів та заходів. Моніторинг і контроль: Постійний аналіз виконання плану за допомогою визначених індикаторів. Коригування: Внесення змін у разі виникнення нових викликів чи можливостей.
7. Підсумковий етап	Оцінка результатів: Аналіз досягнутих результатів щодо поставлених цілей. Інформування громади: Прозоре звітування про досягнення та використані ресурси. Актуалізація стратегії: Оновлення сценарію відповідно до нових умов або змін у пріоритетах громади.

Джерело: [74-78].

Застосування наведеного алгоритму сприяє цілісному та збалансованому підходу до розвитку територіальних громад, враховуючи їхні потреби, ресурси та можливості, а також забезпечуючи довготривалу стійкість.

Висновки до розділу 3

У сучасному світі, де територіальне планування відіграє вирішальну роль у сталому розвитку міст і регіонів, Україні необхідно адаптуватися до нових викликів і можливостей. Розуміння важливості планування розвитку територіальних громад, яке враховує соціальні, економічні та екологічні аспекти, стає основою для формування ефективної політики в цій сфері. На основі проведеного аналізу та вивчення міжнародного досвіду можна виділити кілька ключових висновків і рекомендацій для удосконалення планування розвитку територіальних громад в Україні.

1. Розвиток нормативно-правової бази

Одним із основних чинників, що впливають на ефективність планування розвитку територіальних громад, є нормативно-правова база. Україна має потребу в модернізації законодавства, яке регулює містобудування і землекористування.

2. Децентралізація та підвищення ефективності місцевого самоврядування

Децентралізація, що відбулася в Україні, створила нові можливості для покращення планування розвитку територіальних громад.

3. Інтеграція громадськості у процес планування розвитку територіальних громад

Залучення громади до процесу планування розвитку територіальних громад є необхідним для забезпечення прозорості та врахування інтересів усіх зацікавлених сторін.

4. Використання сучасних технологій

Сучасні інформаційні технології, зокрема геоінформаційні системи (ГІС), можуть значно покращити процес планування розвитку територіальних громад.

5. Екологічна складова планування розвитку територіальних громад

Екологічні аспекти повинні бути невід'ємною частиною планування розвитку територіальних громад.

6. Співпраця з міжнародними організаціями

Взаємодія з міжнародними організаціями може стати важливим джерелом підтримки та обміну досвідом.

7. Розвиток інфраструктури та транспортних систем

Ефективне територіальне планування повинно враховувати розвиток інфраструктури та транспортних систем.

8. Моніторинг і оцінка результатів

Ефективне територіальне планування передбачає постійний моніторинг і оцінку його результатів.

9. Підвищення соціальної справедливості

Необхідно забезпечити соціальну справедливість у процесі планування розвитку територіальних громад.

10. Формування довгострокової стратегії

Перспективи розвитку планування розвитку територіальних громад в Україні залежать від комплексного підходу, що включає удосконалення нормативно-правової бази, децентралізацію, інтеграцію громадськості, використання новітніх технологій, екологічну складову, співпрацю з міжнародними організаціями та розвиток інфраструктури. Реалізація цих рекомендацій сприятиме створенню ефективної системи планування розвитку територіальних громад, що відповідає сучасним викликам і забезпечує сталий розвиток територій в Україні. Таким чином, територіальне планування має стати потужним інструментом для досягнення соціальної справедливості, економічної стабільності та екологічної стійкості в Україні, що, в свою чергу, сприятиме покращенню якості життя населення.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі сформовано ряд теоретичних, методичних і практичних положень щодо удосконалення планування розвитку територіальних громад в Україні в умовах сучасних викликів геополітичного, економічного, екологічного та соціального характеру. Основні результати дослідження знайшли відображення у висновках і пропозиціях у контексті визначених у роботі мети і завдань.

1. У ході дослідження теоретичних підходів до планування розвитку територіальних громад з'ясовано, що територіальне планування є складним і багатогранним процесом, який потребує застосування різних методик та інструментів для забезпечення ефективного просторового розвитку населених пунктів і регіонів. Вищенаведені методики демонструють широкий спектр підходів до планування, які спрямовані на досягнення сталого розвитку, враховуючи соціальні, економічні та екологічні чинники.

2. У рамках проведеного аналізу законодавчого та методичного забезпечення планування розвитку територіальних громад ідентифіковано, що територіальне планування в Україні стикається з низкою викликів та загроз, які відображають як внутрішні, так і зовнішні фактори. Однією з ключових проблем є депопуляція сільських територій, що веде до скорочення населення в малих населених пунктах, втрати економічного потенціалу та погіршення інфраструктури. Міграційні процеси, зокрема внутрішня міграція та переселення через війну, створюють нерівномірний розподіл населення, збільшуючи навантаження на міста та призводячи до занедбаності периферійних територій. Важливим викликом є старіння населення, яке потребує переорієнтації системи планування на створення інфраструктури та послуг для осіб похилого віку. Водночас урбанізація і неконтрольоване зростання великих міст підвищують навантаження на комунальну інфраструктуру та екологічні ресурси, вимагаючи комплексного підходу до управління міськими агломераціями.

Аналіз законодавчого та методичного забезпечення планування розвитку територіальних громад свідчить про важливість чіткого нормативного регулювання для забезпечення ефективного управління їхнім розвитком. Законодавство України, зокрема закони про місцеве самоврядування, децентралізацію та стратегічне планування, створює правову основу для формування стратегій розвитку громад, водночас визначаючи інструменти і механізми реалізації цих стратегій. Методичні рекомендації, розроблені національними і міжнародними експертами, сприяють уніфікації підходів до планування, враховуючи принципи сталого розвитку та інтеграцію економічних, соціальних і екологічних аспектів.

Однак існують виклики, пов'язані з недостатньою адаптацією законодавчих норм до реальних умов функціонування громад, а також обмеженими ресурсами для реалізації методичних рекомендацій. Для подальшого удосконалення процесу планування необхідно посилювати нормативно-правове забезпечення, розвивати інституційну спроможність громад та впроваджувати сучасні інструменти, такі як ГІС-технології. Це дозволить забезпечити більш ефективне, прозоре і орієнтоване на потреби громадян планування розвитку територій.

3. Дослідження сучасних викликів і загроз, з якими стикаються територіальні громади в процесі організації планування власного розвитку, показало, що існує соціально-економічна нерівність між регіонами України, яка проявляється у відмінностях рівня життя, доступу до соціальних послуг та економічних можливостей, потребує уваги через розробку політик вирівнювання. Інфраструктурна слабкість окремих регіонів і нерівномірний розподіл інвестицій підсилюють ці диспропорції.

Зовнішні виклики, такі як зміни клімату, військова агресія та глобальні економічні процеси, також впливають на територіальне планування. Кліматичні загрози вимагають інтеграції екологічних та адаптаційних заходів у планування територій, а військові дії на сході та півдні країни створюють додаткові труднощі для розвитку і відновлення територій. У сучасному світі, де територіальне

планування відіграє вирішальну роль у сталому розвитку міст і регіонів, Україні необхідно адаптуватися до нових викликів і можливостей. Розуміння важливості планування розвитку територіальних громад, яке враховує соціальні, економічні та екологічні аспекти, стає основою для формування ефективної політики в цій сфері. На основі проведеного аналізу та вивчення міжнародного досвіду можна виділити кілька ключових висновків і рекомендацій для удосконалення планування розвитку територіальних громад в Україні.

Для забезпечення сталого розвитку територіальних громад в Україні важливо враховувати сучасні виклики, доступні ресурси, а також специфіку місцевого контексту. Серед перспективних напрямів, які можуть сприяти ефективному плануванню можна запропонувати: розробку стратегій збереження природних ресурсів, адаптації до змін клімату; розвиток альтернативної енергетики, програм енергоефективності, перехід до відновлюваних джерел енергії; забезпечення біорізноманіття та гармонійного співіснування з природою; використання геоінформаційних систем (ГІС) для прийняття рішень; сприяння сталим практикам у сільському господарстві; забезпечення доступності послуг для всіх категорій населення; створення енергоефективного та доступного житла; впровадження сталих систем управління водними ресурсами та спільне вирішення проблем сусідніх громад (сміттєпереробка, водопостачання).

Ці напрямки допоможуть територіальним громадам розвиватися сталим чином, залучаючи ресурси й інновації для досягнення довгострокового добробуту.

4. Результати проведеного дослідження особливостей планування розвитку територіальних громад дозволило сформулювати ряд пропозицій, зокрема:

- *удосконалення нормативно-правового поля* через розробку спеціального закону про стратегічне планування сталого розвитку територій стане важливим кроком для забезпечення ефективності планування на місцевому рівні. Цей закон повинен включати детальні механізми для інтеграції економічних, соціальних і екологічних аспектів розвитку територіальних громад, а також забезпечувати правову основу для впровадження принципів сталості. Крім того, важливо

гармонізувати національне законодавство з європейськими директивами, що стосуються екологічного управління, управління земельними ресурсами та розвитку інфраструктури, аби забезпечити Україні можливість адаптуватися до європейських стандартів сталого розвитку;

- *посилення інституційної спроможності місцевих органів влади* через проведення регулярних навчань та підвищення кваліфікації державних службовців з питань сталого розвитку, стратегічного планування, екологічної безпеки та управління ресурсами. Варто також створювати місцеві аналітичні центри, які допомагатимуть органам влади здійснювати обґрунтований вибір стратегій і проектів розвитку на основі об'єктивних даних та аналітики;

- *інтеграція цифрових інструментів та використання ГІС-технологій*, що дозволить більш точно і ефективно прогнозувати наслідки різних рішень, знижуючи ризики та оптимізуючи використання обмежених ресурсів. Це також сприятиме прозорості управлінських процесів і залученню громади до прийняття рішень;

- *подальше залучення громадськості до процесів планування*. Громадські слухання, онлайн-опитування та консультації повинні стати невід'ємною частиною процесу прийняття рішень на місцевому рівні. Це дозволить врахувати потреби та побажання жителів, сприятиме формуванню більш ефективних і підтримуваних рішень. Водночас важливо розвивати інструменти електронної демократії, щоб забезпечити більшу доступність та прозорість інформації для всіх членів громади;

- *подальше запровадження інновацій*. Для забезпечення сталого розвитку територіальних громад важливо сприяти інноваціям та технологічному прогресу, особливо в таких сферах, як відновлювальна енергетика, енергоефективність, смарт-міста та інші технології, що сприяють збереженню навколишнього середовища. Створення умов для впровадження новітніх технологій допоможе громадам ефективно використовувати наявні ресурси, знижувати витрати на енергоспоживання та мінімізувати екологічний вплив від господарської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Longley, Paul A., Goodchild, Michael F., Maguire, David J. and Rhind, David W. (2015) Geographic information science and systems. John Wiley & Sons, Inc., Chichester, UK.
2. Word and Action. «Budgets of regions of Ukraine: what revenues and expenditures were approved for 2022». Word and Action (ukr. Slovo y Dilo): Analytical Portal. Accessed June 10, 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/01/07/infografika/finansy/byudzhety-oblastej-ukrayiny-yaki-doxody-tavytraty-zatverdily-2022-rik> (дата звернення: 23.09.2024).
3. Schulte F. «Toward a Multi-Causal Model of Successful Conflict Regulation through Territorial Self-Government: Lessons from South Tyrol». Austrian Journal of Political Science 47, no. 4 (2019): 33-43. doi:10.15203/ozp.2660.vol47iss4.
4. Schneider, Cottineau. «Decentralisation versus Territorial Inequality: A Comparative Review of English City Region Policy Discourse». Urban Science 3, no. 3 (2019): 90. doi:10.3390/urbansci3030090.
5. Rossokha V., M. Plotnikova. «Development of rural regions of Ukraine in conditions of decentralization of management: state, problems, perspectives.» The Economic Discourse 4 (2018): 41–53. Accessed May 31, 2022. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/9594/1/ED_2018_4_41-53.pdf (дата звернення: 23.09.2024).
6. OECD. Unlocking infrastructure investment: Innovative funding and financing in regions and cities. Paris: OECD Publishing, 2021. Accessed June 20, 2023. doi:10.1787/9152902b-en.
7. OECD. A policy Maker's guide to Privatisation, Corporate Governance. Paris: OECD Publishing, 2019. Accessed June 20, 2023. doi:10.1787/ea4eff68-en.
8. Ioppolo G., S. Cucurachi, R. Salomone, G. Saija, L. Shi. Sustainable Local Development and Environmental Governance: A Strategic Planning Experience. Sustainability 8, no. 2 (2016): 180. doi:10.3390/su8020180.

9. Getzner M., S. Moroz. The economic development of regions in Ukraine: with tests on the territorial capital approach. *Empirica* 49 (2022): 225–251. doi:10.1007/s10663-021-09521-w.
10. Franch-Pardo I., B. Napoletano, G. Bocco, S. Barrasa, L. CancerPomar. The Role of Geographical Landscape Studies for Sustainable Territorial Planning. *Sustainability* 9, no. 11 (2017): 2123. doi:10.3390/su9112123.
11. Castanho R. A., G. Couto, P. Pimentel, C. B. Carvalho, Á. Sousa. Territorial Management and Governance, Regional Public Policies and their Relationship with Tourism. A Case Study of the Azores Autonomous Region. *Sustainability* 12, no. 15 (2020): 6059. doi:10.3390/su12156059.
12. Brunetta G., R. Ceravolo, C. A. Barbieri, A. Borghini, F. de Carlo, A. Mela. Territorial Resilience: Toward a Proactive Meaning for Spatial Planning. *Sustainability* 11, no. 8 (2019): 2286. doi:10.3390/su11082286.
13. Auziņš A. Capitalising on the European Research Outcome for Improved Spatial Planning Practices and Territorial Governance. *Land* 8, no. 11 (2019): 163. doi:10.3390/land8110163.
14. Mekh Y., Georgiievskiy I., Ignatchenko I., Maslova I., Kostenko I. (2021). Public-Private Partnership in the Security Sector: Updating in the Conditions of Counteracting the COVID-19 and Armed Aggression in Eastern Ukraine. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 13(37), 347–361. URL: <https://acortar.link/pisuAM> (дата звернення: 23.09.2024).
15. Mekh Y., Slavytska A., Bilak N., Georgiievskiy I., Maslova Y. (2023). Features of the Segmental Formation of Ukrainian Politics Under Martial Law. *Review of Economics and Finance*, 1, 286–294. URL: <https://doi.org/10.55365/1923.x2023.21.27> (дата звернення: 23.09.2024).
16. Bauhr M., Charron N. (2022). All hands on deck' or separate lifeboats? Public support for European economic solidarity during the Covid-19 pandemic, *Journal of European Public Policy*, 23, 1–27. URL: <https://doi.org/10.1080/14616696.2021.1922931> (дата звернення: 23.09.2024).

17. Di Mascio F., Natalini A., Cacciatore F. (2020). Public Administration and Creeping Crises: Insights From COVID-19 Pandemic in Italy. *The American Review of Public Administration*, 50(6–7), 621–627. URL: <https://doi.org/10.1177/0275074020941735> (дата звернення: 23.09.2024).
18. Holzer M., Newbold S.P. (2020). A Call for Action: Public Administration, Public Policy, and Public Health Responses to the COVID-19 Pandemic. *The American Review of Public Administration*, 50(6–7), 450–454. URL: <https://doi.org/10.1177/0275074020941666> (дата звернення: 23.09.2024).
19. Kuhlman S., Hellström M., Reiter R., (2021). Tracing divergence in crisis governance: responses to the COVID-19 pandemic in France, Germany and Sweden. *International Review of Administrative Sciences*, 87(3), 556–575. URL: <https://doi.org/10.1177/0020852320979359> (дата звернення: 23.09.2024).
20. Kowalczyk A., Stępień M. (2022). Wpływ pandemii COVID-19 na funkcjonowanie urzędów organów administracji publicznej. In J. Młyński, E. Zdebska & B. Ziębińska (Eds.), *Praca socjalna i pomoc społeczna w obliczu pandemii COVID19 i innych współczesnych wyzwań*. Scriptum.
21. Kańduła S., Przybylska J. (2021). Financial instruments used by Polish municipalities in response to the first wave of COVID19. *Public Organiz Rev*, 21, 665–686. URL: <https://doi.org/10.1007/s11115-021-00569-7> (дата звернення: 23.09.2024).
22. Jackson J. (2021). Global Economic Effects of COVID-19, Congressional Research Service. Jędrzejowska K. & Wróbel A. (Eds.), *Wielki lockdown i deglobalizacja: Wpływ pandemii COVID-19 na gospodarkę światową*. *Rocznik Strategiczny*, 173–198.
23. Nemeč J., Dreschler W., Hajnal G. (2020). Public Policy during COVID-19: Challenges for Public Administration and Policy Research in Central and Eastern Europe. *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 13(2), 11–22. URL: <https://doi.org/10.2478/nispa-2020-0011> (дата звернення: 23.09.2024).

24. Szyja P. (2020). Funkcjonowanie administracji publicznej w sytuacji kryzysu spowodowanego czynnikami zewnętrznymi – studium przypadku COVID-19. *Rocznik Administracji Publicznej*, 6, 267–281.
25. Verschuur J., Koks E., Hall J.W. (2021). Global economic impacts of COVID-19 lockdown measures stand out in highfrequency shipping data. *PLoS One*, 16(4). URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0248818> (дата звернення: 23.09.2024).
26. Nyström M., Jouffray J.-B., Norström A.V., Crona, B., Søgaard Jørgensen P., Carpenter S. R., Bodin Ö., Galez V., Folke C. (2019). Anatomy and resilience of the global production ecosystem. *Nature*, 575(7781), 98–108. URL: <https://doi.org/10.1038/s41586-019-1712-3> (дата звернення: 23.09.2024).
27. Otto I., Donges J. F., Cremades R., Bhowmik A., Hewitt R. J., Lucht W., Rockström J., Allerberger F., McCaffrey M., Doe S. (2020). Social tipping dynamics for stabilizing Earth's climate by 2050. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(5), 2354–2365. URL: <https://doi.org/10.1073/pnas.1900577117> (дата звернення: 23.09.2024).
28. Renn O., Lucas K., Haas A., Jaeger C. (2019). Things are different today: The challenge of global systemic risks. *Journal of Risk Research*, 22(4), 401–415. URL: <https://doi.org/10.1080/13669877.2017.1409252> (дата звернення: 23.09.2024).
29. Про містобудівний кадастр: Постанова КМУ від 25 травня 2011 р. №559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.09.2024).
30. Бойко О. Д., Мироненко Н. С. Теорія та методи просторового розвитку. Київ: Центр містобудування. 2014.
31. Єгоров А. А., Іванова І. В. Системне планування розвитку територій. Харків: Урбаністичний центр. 2012.
32. Проніков С. І., Ткаченко О. М. Методика екологічної оцінки містобудівних проектів. Львів: Екоцентр. 2019.

33. ДБН Б.1.1-15:2012. Склад та зміст генеральних планів населених пунктів. Київ: Мінрегіонбуд України.
34. ДБН Б.1.1-17:2013. Склад та зміст схем планування територій. Київ: Мінрегіонбуд України.
35. Humphrey A., Clarkson D. (2005). SWOT Analysis Framework in Urban Development. London: Strategic Planning Press.
36. Кравченко Л. В., Петрова Н. С. Метод екологічного каркасу територій. Одеса: Екосистемні дослідження. 2020.
37. Лосев В. Г., Коваленко П. В. Методологія зонування територій. Дніпро: Архітектурний вісник. 2017.
38. Бондаренко Н. В. Територіальне планування: теорія та практика в Україні. Київ: НУБіП України. 2021.
39. Гусак І. А. Сучасні виклики планування розвитку територіальних громад в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 42(1). 2020. С. 76–81.
40. Держгеокадастр України. Національна кадастрова система: основи планування розвитку територіальних громад. Київ. 2022.
41. Ковальчук Л. О. Виклики планування розвитку територіальних громад в умовах війни в Україні. Вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України, 1(2). 2023. С. 45–53.
42. Левченко А. В. Територіальне планування як інструмент сталого розвитку в Україні. Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища, 8(3). 2021. 34–40.
43. Майданик І. М. Роль планування розвитку територіальних громад в адаптації до сучасних викликів в Україні. Архітектура та будівництво, 4(1). 2020. С. 20–25.
44. Національний інститут стратегічних досліджень. Стратегічне планування в умовах нових викликів для України. Київ. 2022.

45. Огородник О. С. Проблеми та перспективи планування розвитку територіальних громад в Україні. Вісник економіки транспорту і промисловості, 16. 2020. С. 55–60.
46. Панасенко В. С. Екологічні аспекти планування розвитку територіальних громад в умовах глобальних змін. Екологічний вісник, 12. 2021. С. 72–78.
47. Романенко О. П. Аналіз планування розвитку територіальних громад в Україні: проблеми та рішення. Журнал планування розвитку територіальних громад, 3(1). 2020. С. 15–22.
48. Савицький В. В. (2023). Територіальне планування в Україні: від класики до сучасності. Київ: Видавництво «Освіта».
49. Семчук В. О. Місцеве самоврядування та територіальне планування: нові виклики для України. Публічне управління: теорія та практика, 2(1). 2021. С. 29–35.
50. Слюсар О. Ю. Управління ризиками в територіальному плануванні в Україні. Журнал управління, 11(3). 2022. С. 90–97.
51. Станіславський О. В. Актуальні проблеми планування розвитку територіальних громад в Україні. Вісник соціально-економічних досліджень, 6(2). 2021. С. 101–110.
52. Тимченко І. В. Розвиток інфраструктури в рамках планування розвитку територіальних громад в Україні. Український географічний журнал, 5(1). 2022. С. 88–95.
53. Торун С. П. Соціальні виклики планування розвитку територіальних громад в Україні. Актуальні проблеми економіки, 2(1). 2020. С. 58–65.
54. Федоренко В. М. Територіальне планування в умовах змін клімату: виклики та рішення. Екологічні проблеми, 14(2). 2021. С. 55–62.
55. Цехмістрова Т. В. Геоінформаційні технології в територіальному плануванні України. Наукові записки, 7(4). 2023. С. 23–31.

56. Шевченко А. Г. Аналіз міжнародного досвіду в територіальному плануванні: уроки для України. Світове господарство і міжнародні відносини, 15(1). 2022. С. 44–52.
57. Щербань Ю. І. Територіальне планування в Україні: виклики та шляхи їх подолання. Журнал сучасних досліджень, 10(2). 2020. С. 5–12.
58. Афанасьєв М. О. Економічні аспекти планування розвитку територіальних громад в Україні. Економічна стратегія, 12(3). 2021. С. 39–45.
59. Захарченко Л. В. Моделі планування розвитку територіальних громад в умовах криз. Економічний огляд, 3(2). 2022. С. 20–28.
60. Зубрицький О. М. Територіальне планування і екологічна безпека в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського університету, 15(3). 2020. С. 33–40.
61. Івченко О. В. Сталий розвиток територій: проблеми і перспективи в Україні. Журнал «Екологічна безпека», 1(1). 2021. С. 75–82.
62. Кравець М. П. Сучасні технології в територіальному плануванні: можливості та виклики. Технології управління, 11(4). 2022. С. 67–75.
63. Кузьменко І. А. Територіальне планування в Україні: проблеми з'ясування та перспективи. Науковий вісник, 6(1). 2021. С. 12–20.
64. Малик Т. В. Глобальні виклики та їх вплив на територіальне планування в Україні. Журнал політики, 4(2). 2022. С. 50–58.
65. Марченко Н. О. Стан і перспективи розвитку планування розвитку територіальних громад в Україні. Вісник НУ «Львівська політехніка», 15(3). 2021. С. 90–96.
66. Петренко В. О. Актуальні проблеми планування територій в Україні. Наукові записки, 9(1). 2023. С. 15–22.
67. Федоренко Р. П. Територіальне планування в умовах сучасних викликів: уроки з міжнародного досвіду. Журнал «Географія», 8(2). 2020. С. 44–51.

68. Даляк Н. А. Застосування інноваційних підходів у залученні громади до процесів планування місцевого розвитку. *Економічні науки*, № 1(14). 2015. С. 28–35.
69. Бурдяк М. І., Томашук І. В. Загальні аспекти застосування цифрових технологій у діяльності аграрних підприємств. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 7. С. 12–18. DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2023-7-2> (дата звернення: 23.09.2024).
70. Гончарук І. В., Томашук І. В. Вплив інноваційних процесів на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2023. № 1. (63). С. 30–47. DOI: 10.37128/2411-4413-2023-1-3.
71. Гончарук І. В., Томашук І. В. Ресурсний потенціал сільських територій: стан та напрями зміцнення: монографія. Вінниця: ТОВ «Твори», 2022. 334 с.
72. Котов І. В. Теоретичні основи управління сталим розвитком територіальних громад. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 83–88. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.3.12> (дата звернення: 23.09.2024).
73. Крайник О. Державне регулювання сталого розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-27> (дата звернення: 23.09.2024).
74. Пітюлич М. М., Готра В. В., Чубарь О. Г., Побережник Г. В. Фактори підвищення фінансової спроможності та розвитку територіальних громад в умовах сучасних викликів. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 2. С. 341–346.
75. Мельник М. І., Лещух І. В. Когерентний підхід до формування сучасної моделі просторового розвитку економіки України. *Регіональна економіка*. 2023. № 1 (107). С. 23–33. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-1-3> (дата звернення: 23.09.2024).
76. Сторонянська І. З., Залуцький І. Р. Інституційно-правові засади регулювання просторового розвитку в Україні. *Економіка України*. 2022. № 12.

С. 34–50. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.12.034> (дата звернення: 23.09.2024).

77. Щеглюк С. Інституційне забезпечення просторового планування об'єднаних територіальних громад. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2019. Вип. 3. С. 10–21.

78. Функціональні типи територій як об'єкт державної регіональної політики: методологія ідентифікації та інструментарій стимулювання розвитку / наук. ред. І. З. Сторонянська. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2022. 494 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220007.pdf> (дата звернення: 23.09.2024).

Документ підписано у сервісі Вчасно (продовження)
ННІНО_2024_281_Горбенко_І.В..pdf

Документ відправлено: 22:51 15.12.2024
Документ отримано: 22:49 15.12.2024

Відправник документу

Отримувач документу

Електронний підпис

22:51 15.12.2024

Ідентифікаційний код: 3003014898

Горбенко Іван Валентинович

Власник ключа: Горбенко Іван Валентинович

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 22:51 15.12.2024

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 382367105294AF970400000065BC3A007EA83D03

Тип підпису: кваліфікований

Електронний підпис

14:41 18.12.2024

Ідентифікаційний код: 2686200868

Кожина Алла Василівна

Власник ключа: Кожина Алла Василівна

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 14:40 18.12.2024

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 382367105294AF97040000001AA60D002ED32C03

Тип підпису: кваліфікований

Електронний підпис

15:11 20.12.2024

Ідентифікаційний код: 2544808106

ЛЕЛЕЧЕНКО АНЖЕЛА ПАВЛІВНА

Власник ключа: ЛЕЛЕЧЕНКО АНЖЕЛА ПАВЛІВНА

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 15:11 20.12.2024

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000009A92CA0049DB4905

Тип підпису: удосконалений

Тип сертифікату: кваліфікований